

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

MODERNE TEORIJE IN POLITIKE MIGRACIJ

Ljubljana, maj 2010

BOŠTJAN PETRIČEK

IZJAVA

Študent Boštjan Petriček izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom dr. _____ in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletni straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

Kazalo

Uvod.....	1
1 Osnovne opredelitve	2
2 Teorije in modeli migracij	3
2.1 Neoklasična makroekonomska teorija migracij.....	4
2.2 Neoklasična mikroekonomska teorija migracij	5
2.3 Osnovni pristop dejavnikov potiska in potega.....	6
2.4 Model človeškega kapitala.....	7
2.5 Nova ekonomika migracij.....	10
2.6 Teorija dvojnega trga dela	15
2.7 Teorija migracijskih mrež.....	18
2.8 Teorija kumulativne vzročnosti	22
2.9 Teorija migracijskih sistemov.....	24
2.10 Model iskanja služb	25
2.11 Nelegalne migracije	27
2.12 Prisilne migracije	28
3 Migracijske politike	31
3.1 Migracijske politike skozi zgodovino.....	31
3.2 Dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje migracijskih politik	34
3.3 Z migracijami povezane politike	37
3.3.1 Politike, ki ciljajo na delavce	37
3.3.2 Politike, ki ciljajo na podjetja	37
3.3.3 Politike, ki ciljajo na skupnosti.....	37
3.3.4 Politike, ki ciljajo na priseljence.....	37
3.4 Politike za zmanjševanje migracijskih pritiskov.....	38
3.4.1 Trgovina.....	38
3.4.2 Investicije.....	38
3.4.3 Pomoč	39
3.5 Celostne politike sodelovanja pri razvoju.....	39
3.6 Vpliv imigracij, imigracijskih politik in integracije na fiskalno stabilnost	41
3.7 Oblikovanje optimalne migracijske politike.....	42
Sklep	43
Literatura in viri	45

Kazalo slik

<i>Slika 1: Ponudba in povpraševanje po migrantskih delavcih.....</i>	<i>28</i>
---	-----------

Uvod

Skorajda ne mine dan, ko se v dnevnih časopisih ali na televiziji ne bi pojavile novice povezane z migracijami. Vsak dan iz Afrike prečka Sredozemsko morje veliko število ljudi, ki želijo priti v Evropo po boljše življenje. Podobno velja tudi za ostala razvita gospodarstva kot so npr. ZDA in Avstralija, ki veljata za tradicionalni neto prejemnici priseljencev. Čeprav se večina migrantov odpravi iz domovine iskat boljše ekonomske pogoje pa klub temu ni zanemarljiv odstotek beguncev ter prosilcev azilov, ki zapustijo domove zaradi vojn, naravnih katastrof ter različnih verskih ali etničnih pregonanj.

Ekonomska stroka je že zgodaj želela pojasniti migracije (delavcev) najprej v sklopu vzpostavitve splošnega ravnotežja v okviru (neo)klasične paradigme. Ker model ni dal zadovoljivih rezultatov oziroma ni bil skladen z realnostjo, so začeli nastajati čedalje kompleksnejši modeli in teorije. Sčasoma pojasnjevanje migracij ni bilo omejeno le na ekonomsko znanost, kar pomeni, da je ekonomska teorija migracij začela pridobivati še sociološke, psihološke ter geografske primesi.

Ker je v očeh večine domorodnega prebivalstva priseljencev preveč, se v novicah pojavlja še druga plat migracij, ki je nekako odgovor na priseljevanje, in sicer migracijske politike. Populistični politiki pogosto zlorablajo priseljevanje za nabiranje poceni političnih točk z argumentom, da priseljenci odžirajo delovna mesta domačinom ter da obremenjujejo državo blaginje.

Čeprav bom začel diplomsko delo z nekaj osnovnimi opredelitvami in definicijami povezanimi z migracijami bo prvi del in tudi večina diplomskega dela posvečena različnim teorijam migracij, kjer bom opisal značilnosti posameznih teorij oziroma modelov, povzel njihove rezultate ter predstavil njihovo morebitno uporabo pri migracijskih politikah.

V drugem delu diplomskega dela se bom posvetil migracijskim politikam. Opisal bom kratko zgodovino politik ter dejavnike, ki vplivajo na njihovo oblikovanje ter preveril ali migranti dejansko odžirajo delovna mesta domačinom, preveril pa bom tudi vpliv migracij na gospodarsko rast in državni proračun. Sledilo bo poglavje o politikah za zmanjševanje migracijskih pritiskov ter o celostnih politikah sodelovanja pri razvoju. Zadnje poglavje drugega dela je namenjeno opisu kako dejansko pride do oblikovanja migracijske politike.

Skozi diplomsko delo bom skušal ugotoviti so teorije migracij dejansko podlaga za oblikovanje migracijskih politik, kar je tudi hipoteza diplomskega dela. V sklepnem delu bom strnil ugotovitve ter potrdil oziroma zavrnil omenjeno hipotezo.

1 Osnovne opredelitve

Migracije so poleg poročnosti, rodnosti in smrtnosti osnovni demografski pojav, saj je brez njih nemogoče analizirati reprodukcijo odprtega prebivalstva. Malačič (2006, str. 144) opredeljuje migracije oziroma selitve kot prostorske premike prebivalcev iz odselitvenega na priselitveno območje, pri čemer razlikuje med osnovnim in opazovalnim selitvenim območjem. Odselitveno in priselitveno območje določata selitveni tok, ki je, če sta obe območji znani zaprti tok, v primeru samo enega znanega območja pa je to odprti tok.

Malačič (2006, str. 145) razlikuje med naslednjimi vrstami selitev:

- 1.) **stalne inčasne selitve**, pri katerih je kriterij za razlikovanje sprememba stalnega prebivališča. Za stalne selitve je značilno, da selitev pri prekoračitvi meja osnovnega selitvenega območja spremeni stalno bivališče. Pri začasnih selitvah pa selivec ne spremeni stalnega prebivališča.
- 2.) **Primarne, sekundarne in povratne selitve**. Primarna selitev pomeni prvo selitev iz rojstnega kraja, vse naknadne selitve so sekundarne, povratna selitev pa je vrnitev v rojstni kraj.
- 3.) **Ruralne in urbane selitve**. Ti kategoriji sta zlasti pomembni z vidika urbanizacije in pomenita selitve med vaškimi in mestnimi naselji.
- 4.) **Posamične (individualne) in skupinske (kolektivne) selitve**
- 5.) **Prostovoljne in prisilne selitve**. Prisilne selitve so lahko ali deportacije (ko oblast določi novo prisilno bivališče) ali izgoni (ko novo bivališče ni določeno).
- 6.) **Invazija in infiltracija**, pri čemer prva označuje masovne vdore oziroma priselitve proti volji prebivalstva danega območja, druga pa postopno in dolgotrajno načrtno priseljevanje.
- 7.) **Notranje in zunanje selitve** je najsplošnejša razvrstitev, ki razvrščata selitve po selitvenih ravneh. Če definiramo raven naselja, občine ali države, lahko opredelimo selitve znotraj teh ravni in med njimi. V primeru selitev znotraj tako definiranih ravni gre za notranje selitve, drugače pa za zunanje.
- 8.) **Lokalne selitve in migracije**. Za prve je pomembna opredelitev lokalne skupnosti kot družbene in ekonomske kategorije. Ker so prebivalci znotraj lokalne skupnosti povezani s številnimi družbenimi, ekonomskimi, sorodstvenimi in psihološkimi vezmi in stiki, selitve znotraj takih skupnosti teh vezi in stikov ne pretrgajo. V tem primeru gre za lokalne selitve. Migracije pa so selitve med lokalnimi skupnostmi.

Kot rečeno, so selitve prostorski premiki in zato označujejo prostorsko mobilnost prebivalstva, ki jo moramo močiti od ostalih oblik mobilnosti, kot so panožna, sektorska, poklicna izobrazbena socialna itd.. Posledica migracij je v naslednjem koraku stik med priseljenci in avtohtonim prebivalstvom. Prilagajanje priseljencev novemu okolju pa poteka po naslednjih določenih fazah: začetna prilagoditev ali akomodacija, kulturna

prilagoditev in zadnja popolna prilagoditev ali asimilacija. Takšno prilagajanje novemu okolju je dolgotrajen proces, ki običajno traja več generacij (Malačič, 2006, str.145).

Različne teorije migracij definirajo ali opredeljujejo različne vrste migrantov. Model iskanja služb npr. loči pogodbene in špekulativne migrante. Kljub tej raznolikosti pa Appleyard (1991, str. 22-23) omenja šest najširše sprejetih tipologij migrantov:

- 1.) **stalni naseljenci**, ki vključujejo tudi osebe sprejete pod shemami združevanja družin,
- 2.) **začasni pogodbeni delavci**, ki so ponavadi nižje- ali neizobraženi delavci, ki bivajo v priselitveni državi za določeno končno obdobje,
- 3.) **začasni strokovnjaki**, višje oz visoko izobraženi delavci, ki se ponavadi priselijo zaradi zaposlitve v mednarodnem podjetju,
- 4.) **nedovoljeni oz ilegalni delavci**, katerih vstop priselitvena država lahko ali pa tudi ne kazensko preganja,
- 5.) **prosilci azilov**, ki prečkajo meje in prosijo za status zaradi politične diskriminacije,
- 6.) **begunci**, ki so opredeljeni v skladu s Konvencijo Združenih narodov o statusu beguncev iz leta 1951.

2 Teorije in modeli migracij

Migracije so po naravi praviloma selektivne in diferencialne. Prvo pomeni, da se migranti po svojih značilnostih zmeraj razlikujejo od nemigrantskega prebivalstva, diferencialnost pa je opredeljena kot razlikovanje med posameznimi strukturami imigrantov in nemigrantskega prebivalstva imigracijskega območja. Analiza selektivnosti in diferencialnosti migracij tako pokaže, da se imigranti in emigranti razlikujejo od nemigrantov po vrsti značilnosti. Te posamezne značilnosti pa so tesno povezane z determinantami migracij, to je dejavniki ki povzročajo migracije. Poleg najpomembnejšega ekonomskega dejavnika, so poznani še geografski, demografski, družbeni, kulturni, psihološki ter drugi dejavniki. Ker za podrobnejše razumevanje determinant migracij zgolj analiza selektivnosti in diferencialnosti ni dovolj, je potrebno razviti teoretski in metodološki pristop, ki bi bil sposoben pojasniti kompleksno naravo migracij (Malačič, 2006, str. 155-159).

Determinante migracij lahko z ekonomskega vidika pripišemo mikroekonomskim ali makroekonomskim razlogom. Z mikroekonomskega zornega kota se migracije razlagajo s ponudbene strani gospodarstva, med katerimi sta najpogostejše omenjena (neo)klasični pristop potiska in potega ter alternativni model na podlagi teorije človeškega kapitala. Vendar ker mikroekonomski odgovori razkrivajo le del zgodbe, je potrebno raziskati tudi stran povpraševanja. To pa je najboljše razloženo z makroekonomskega vidika (Straubhaar, 1988, str. 66).

Za prvo resnejšo analizo zakonitosti migracij velja prispevek *The Laws of Migration* iz leta 1885 avtorja Ernesta George Ravensteina, v katerem je avtor opisal vrsto zakonov migracij, ki naj bi razložili in napovedali migracijske vzorce znotraj in med državami. Za svojo študijo migracij je uporabil podatke za Združeno Kraljestvo iz popisov leta 1871 ter 1881 tako, da je na podlagi lastnih opazovanj lahko oblikoval sedem zakonov migracij: večina migrantov se seli na kratke razdalje; vsaj migracijski tok ima svoj pritok; ženske so bolj nagnjene na krajše razdalje; migracije potekajo v etapah; vaško prebivalstvo je bolj mobilno od mestnega; tehnološki razvoj pospešuje migracije; na migracije vplivajo različni dejavniki, med katerimi pa je najpomembnejši ekonomski (Colbert, 2009; Malačič, 2006, str. 160).

2.1 Neoklasična makroekonomska teorija migracij

Na makroekonomski ravni se migracije skušajo razložiti z makroekonomskimi kategorijami in odnosi med njimi. Na migracije naj bi tako vplivali različni dejavniki ekonomskih in socialnih sistemov priselitvenih in odselitvenih področij. Straubhaar (1988, str. 84) pri tem opozarja na potrebo po vzpostavitvi ravnotežja med izgubo informacij zaradi agregiranja podatkov in poenostavitve individualnih migracijskih odločitev na eni strani ter večjo kompleksnostjo postavitve in empiričnega testiranja natančno opredeljenega mikorekonomskega modela.

Pri transformiranih modelih potiska in potega, z agregiranjem, z mikro nivoja na makro nivo, naj bi na agregatne mednarodne migracijske tokove vplivale mednarodne razlike v dohodkih in mezdah. Poleg razlik v mezdah so najpomembnejši dejavniki, ki vplivajo na agregatno ponudbo in povpraševanje po migrantih, še velikost in stopnje rasti aktivnega prebivalstva, trajanje izobraževanja, starost pri upokojevanju, vključenost žensk v delovni sili ter tedenski in letni delovni čas (Straubhaar, 1988, str. 84).

Po makroekonomski teoriji do mednarodnih migracij pride zaradi geografskih razlik pri ponudbi in povpraševanju po delu. Države z obiljem delovne sile (glede na kapital) imajo nizke ravnotežne mezde, medtem ko imajo države, kjer je delo relativno redko glede kapitala, visoke ravnotežne mezde. Razlika v ravnotežnih tržnih mezdah pripelje do selitve ljudi iz držav z nizkimi mezdami v države z visokimi mezdami. Posledica selitev je dvig mezd in padec ponudbe dela v državah z relativnim pomanjkanjem kapitala in ter povečanje ponudbe dela in padec mezd v državah z relativnim obiljem kapitala. Proces selitve delovne sile se konča pri ravnotežni razliki v mezdah, ki odraža le gmotne in psihične stroške mednarodnih selitev. Tako kot so mezde višje v državah z relativnim pomanjkanjem dela, so tudi donosi na kapital višji v državah z relativnim pomanjkanjem kapitala. Zato se kapital seli v nasprotno smer kot delo, torej iz držav z obiljem kapitala v države, kjer kapitala relativno primanjkuje. Selitev kapitala vsebuje tudi selitev človeškega kapitala, ko visoko izobraženi delavci izkoriščajo visok donos svojih sposobnosti v državah, kjer kapitala primanjkuje. Tako morajo tudi najbolj agregirani makro modeli, vzeti v obzir heterogenost delovne sile (Massey et al., 1993, str. 433).

Zaradi preproste razlage mednarodnih migracij je neoklasična makroekonomska teorija močno oblikovala javno razmišljanje in ponudila intelektualno osnovo za mnoge migracijske politike. Makroekonomska razlaga tako podaja implicitne predloge in predpostavke, med katerimi Massey et al. (1993, str. 434) izpostavljajo:

- 1.) Mednarodne selitve delavcev so posledica razlik v mezdah med državami.
- 2.) Odprava razlik v mezdah bi pomenila konec mednarodnih migracij delavcev.
- 3.) Visoko izobraženi delavci se odzivajo na razlike v donosih na človeški kapital, ki pa se lahko razlikuje od splošne mezdne stopnje. To povzroča, da se človeški kapital (visoko izobraženi delavci) lahko seli v drugo smer kot neizobražena delovna sila.
- 4.) Trgi dela so najpomembnejši mehanizmi, ki sprožajo tokove migracij, medtem ko ostali trgi ne vplivajo na mednarodne migracije.
- 5.) Vlade lahko nadzirajo migracijske tokove le z vplivanjem na trge dela v odselitvenih in priselitvenih državah.

2.2 Neoklasična mikroekonomska teorija migracij

Na mikroekonomski ravni se na migracije gleda kot na obliko individualnega obnašanja, kjer naj bi se posamezniki obnašali racionalno in se odločali glede na maksimiranje njihove koristnosti. Racionalni posamezniki tako migrirajo, ker jim po izračunu stroškov in koristi (angl. *cost-benefit*) selitev prinaša pozitiven neto donos. Migracije torej izboljšajo posameznikovo ekonomsko stanje (Straubhaar, 1988, str. 67; Massey et al., 1993, str. 434).

Klasična teorija migracij temelji na številnih predpostavkah. Armstrong in Taylor (2000, str. 141) navajata sledeče:

- 1.) obstoj popolne konkurence na vseh trgih,
- 2.) produkcijske funkcije izkazujejo konstantne donose obsega,
- 3.) stroški migracije ne obstajajo in tudi ostalih preprek/omejitev migracij ni,
- 4.) cene faktorjev so popolnoma fleksibilne,
- 5.) faktorji proizvodnje so homogeni,
- 6.) lastniki dela in kapitala so popolno informirani o faktorskih donosih.

Če med dvema hipotetičnima regijama v eni pride do zmanjšanja ponudbe dela, se kot posledica predpostavke štiri v tej regiji povečajo realne mezde. Tako pride do razlike v mezdah, ki zaradi predpostavk tri in šest vodi v selitev (migracijo) dela iz regije z nižjimi mezdami v regijo z visokimi mezdami. Selitev bo potekala tako dolgo, dokler se znova ne vzpostavi ravnotežje z enakimi realnimi mezdami v obeh regijah, kar ne daje nadaljnjih spodbud za migracije (Armstrong & Taylor, 2000, str. 143).

Zaradi omenjenih predpostavk, ki so zelo omejujoče, je bil model od nastanka dalje tarča številnih kritik. Armstrong in Taylor (2000, str. 147 do 153) izpostavljata naslednje slabosti:

- 1.) Ni pomembna le trenutna razlika v mezdah, ampak tok pričakovanih zaslužkov skozi preostanek življenja migranta.
- 2.) V tipičnem gospodinjstvu obstaja več oseb, ki služijo denar, ne le glava gospodinjstva, ki je edini, ki v klasičnem modelu služi dohodek in se odloča o migraciji.
- 3.) Potrebno je vzeti v obzir različne tipe migrantov, saj se njihovi razlogi za selitev med seboj razlikujejo.
- 4.) Višji dohodek ni edina korist oziroma pridobitev pri migraciji.
- 5.) Klasični model ne upošteva razlik pri geografskih zaposlitvenih možnostih.
- 6.) Migranti si s selitvijo naprtijo tako gmotne, kot tudi negmotne stroške, saj v realnosti obstajajo stroški selitve, prav tako migranti tudi niso popolno informirani.

2.3 Osnovni pristop dejavnikov potiska in potega

Hipoteza potiska in potega skuša razložiti migracije z vplivom dejavnikov odselitvenega in priselitvenega območja. Dejavniki potiska delujejo predvsem na odselitvenem območju, med katerimi so v literaturi najpogostejše omenjeni izguba zaposlitve, izčrpanje naravnih bogastev, upadanje ali prenehanje določenih panog, različne vrste diskriminacije, naravne in druge nesreče ... Vsi te dejavniki potiskajo ljudi z odselitvenega območja. Na drugi strani – priselitvenem območju pa privabljajo migrante dejavniki potega, ki so lahko boljše možnosti za zaposlitev, napredovanja, podjetniške in investicijske dejavnosti, boljše redno in dodatno plačilo ter podobno (Malačič, 2006, str. 160).

Po tradicionalnem neoklasičnem pogledu ljudje migrirajo v druge države zaradi razlik v realnih dohodkih doma in na tujem. Za selitev se odločijo, ker pričakujejo, da bodo z migracijo dosegli višji donos na delo. Neoklasična teorija torej za ključno spremenljivko migracij vzame mednarodne razlike v realnem dohodku, vendar pa ta, kljub velikim dejanskim razlikam, ne more predstavljati ključne in edine spremenljivke mednarodni migraciji dela. Ker v realnem svetu obstajajo velike razlike med realnimi dohodki, ne prihaja do tako velikih migracij, kot bi po teoriji moralo, očitno na odločitve migrantov o selitvah vplivajo tudi dodatni dejavniki in motivi. Straubhaar (1988, str. 69-70) omenja naslednje:

- 1.) Osredotočenje na mednarodne razlike v realnih dohodkih zanemarja stroške selitve, ki lahko izenačijo ali celo presežejo koristi selitve.
- 2.) Osredotočenje na mednarodne razlike v realnih dohodkih zanemarja dejavnike, specifične za poklice, ki se ne odražajo v dejanskih razlikah v mezdah. Tako lahko zadovoljstvo s trenutnim poklicem, subjektivno vrednotenje delovnih pogojev in delovnega okolja odtehtajo prednosti višje mezde na tujem.
- 3.) Osredotočenje na dejanske razlike v realnih dohodkih zanemarja donos, ki ga migrant pričakuje v prihodnosti. Primerjava verjetnosti izgube službe in možnosti ponovne

zaposlitve ter bodoče vzpenjanje po hierarhiji vsekakor pridejo v poštev, ko se migrant odloča o selitvi na tuje.

- 4.) Zaradi obstoja nepopolnih informacij o pogojih v potencialni priselitveni državi, se delavci zaradi nenaklonjenosti k tveganju lahko ne odločijo za migracijo, četudi diskontirana sedanja vrednost koristi migracije presega stroške.
- 5.) Pomanjkanje informacij lahko tudi onemogoči selitev delavcem, ki bi se selili, saj bi bila obstoječa razlika v realnih dohodkih lahko zadostna spodbuda k migraciji, če bi za to razliko delavec vedel.
- 6.) Neoklasična teorija tudi zanemara skrb migrantov glede brezposelnosti na tujem, saj so v neoklasičnem svetu mezde in cene fleksibilne, trg dela je vedno v ravnotežju, brezposelnost pa ne obstaja. Če torej migrant na tujem sprejme prevladujočo mezdo, vedno dobi zaposlitev.

V resničnem svetu se na trgu dela torej ne vzpostavljata ravnotežna zaposlenost in mezde na način, kot ga opisujeta klasični in neoklasični model potiska in potega. Če govorimo o delu kot faktorju proizvodnje, na selitev oziroma mobilnost faktorjev vpliva vrsta dejavnikov, ne le razlika v ceni teh faktorjev. Zato je nastala vrsta klasični teoriji alternativnih modelov, ki bolj (ali manj) uspešno pojasnjujejo migracije in migracijske tokove.

2.4 Model človeškega kapitala

Celotno družbeno bogastvo sestavljata človeški in nečloveški kapital. Prvi vsebuje investicije, drugi pa naravna bogastva, zgradbe in stroje, ki jih družba poseduje. Na trgu dela delavci investirajo v izobraževanje in usposabljanje, migracije in iskanje novih služb, pri vseh teh investicijah pa se (na začetku) pojavijo stroški, ki naj bi jih (v prihodnosti) presegale koristi. Ekonomisti tem investicijam pravijo investicije v človeški kapital, ki naj se ne bi razlikovale od ostalih investicij v gospodarstvu. Delavci naj bi namreč po npr. izobraževanju 'vsebovali' niz spretnosti, ki jih nato lahko ponudijo delodajalcem. Tako tudi iskanje služb in migracije povečujejo vrednost posameznikovega človeškega kapitala s povečanjem mezde, pridobljene zaradi danih sposobnosti (Ehrenberg & Smith, 2003, str. 265).

Kot že rečeno, model človeškega kapitala mobilnost delavcev obravnava kot investicijo, pri kateri se na začetku pojavijo stroški, katere naj bi presegale prihodnje koristi. Od tod tudi izhaja prednost modela človeškega kapitala pred klasičnim modelom, saj prvi ne predpostavlja brezčasnega sveta, v katerem se delavci nemudoma odzivajo na trenutne razlike v mezdah. V modelu človeškega kapitala se tako delavec odzove na višje zaslužke, ki jih lahko pričakuje skozi preostanek življenja in ki so posledica migracije. To je tudi razlog za vpeljavo koncepta sedanje vrednosti v model, saj je odločitev za selitev bolj privlačna, če do (neto) koristi selitve pride prej. Sedanja vrednost neto koristi od mobilnosti torej vpliva na odločitev za selitev in je podana s formulo:

$$\text{Sedanja vrednost neto koristi} = \sum_{t=1}^T \frac{B_{jt} - B_{ot}}{(1+r)^t} - C \quad (1)$$

B_{jt} = koristnost, pridobljena pri novi službi (j), v letu t

B_{ot} = koristnost, pridobljena pri stari službi (o), v letu t

T = čas (v letih), ko posameznik dela v službi j

r = diskontna stopnja

C = izgubljena koristnost zaradi selitve (neposredni in psihični stroški)

$\sum$ = seštevek – v tem primeru seštevek letno diskontiranih neto koristi skozi obdobje od leta 1 to leta t

Iz enačbe sledi, da večja kot bo pridobljena koristnost nove službe, bolj kot je posameznik nezadovoljen s staro službo, manjši kot so takojšnji stroški selitve in daljše kot je časovno obdobje (višji T in manjši r), večja bo neto korist mobilnosti (Ehrenberg & Smith, 2003, str. 311).

Straubhaar (1988, str. 70) pri teoriji človeškega kapitala opredeljuje (mednarodne) migracije kot rezultat (mednarodnih) razlik v sedanji vrednosti vseh prihodnjih neto koristi selitve. Ker se delavec odloči za selitev, če so vsi njegovi pričakovani prihodnji realni dohodki, diskontirani z določeno stopnjo, višji na tujem kot doma, nastane problem, katere dejavnike vzeti v obzir ter kako jih uporabiti pri izračunu sedanje vrednosti.

Kot posebno obliko pristopa človeškega kapitala, Straubhaar (1988, str. 70) izpostavlja Todorov model iz leta 1980, v katerem so migracije določene na podlagi individualnih racionalnih ekonomskih pričakovanj. Pod predpostavko popolne informiranosti migrant v svojem odločitvenem procesu tehta različne njemu dosegljive priložnosti na trgu dela, izbere pa tisto, ki maksimizira diskontirano sedanjo vrednost pričakovanih neto koristi. Medtem ko prejšnji neoklasični modeli ne upoštevajo verjetnosti naknadne brezposelnosti, pa Todorov model to vzame v obzir. Tveganje brezposelnosti po selitvi mora tako posameznik uravnovežiti glede na pozitivno razliko v realnih dohodkih. Matematično je Todorov model napisan kot:

$$V(0) = \int_{t=0}^n [p(t)y_t^a - y_t] e^{-rt} dt - C(0) \quad (2)$$

$V(0)$ = diskontirana sedanja vrednost neto koristi selitve v tujino

$p(t)$ = verjetnost pridobitve službe v tujini v obdobju t

y_t = povprečni realni dohodek na prebivalca v domači državi

y_t^a = povprečni realni dohodek na prebivalca v priselitveni državi

r = emigrantova časovna preferenčna diskontna stopnja

$C(0)$ = eno obdoben strošek selitve

Iz enačbe (2) sledi, da, ko je $V(0)$ pozitivna, se bo ekonomsko racionalen potencialni migrant odločil za selitev na tuje. To pa pomeni, da se bo potencialni mednarodni migrant selil, če je sedanja vrednost ustrezno diskontiranih pričakovanih zaslužkov v tujini večja od pričakovanega toka dohodkov doma za več kot znašajo začetni stroški selitve. Ker v enačbi (2) brezposelnost v domači državi nikjer ni omenjena (za izračun pričakovanih dohodkov doma je vzeta verjetnost enote), ta tudi ne vpliva na $V(0)$.

V dopolnjenem modelu z nelegalnimi migranti in možnostjo brezposelnosti v domači državi potencialni migranti prav tako ocenjujejo stroške in koristi selitve v različne države. Nato se preselijo tja, kjer so pričakovani diskontirani neto donosi najvišji v nekem časovnem obdobju. Neto donos vsakega prihodnjega obdobja je izračunan tako, da se ocenjene zaslužke, ki se nanašajo na posameznikove veščine v priselitveni državi, pomnoži z verjetnostjo pridobitve službe. Za nelegalne migrante se namesto verjetnosti pridobitve službe vzame verjetnost izoginitve deportaciji. Na ta način se dobijo pričakovani zaslužki v priselitveni državi, od katerih se odštejejo pričakovani zaslužki v odselitveni državi, ki so rezultat zmnožka ocenjenih zaslužkov doma in verjetnosti zaposlenosti. Te razlike so nato seštete za obdobja od 0 do n in diskontirane za faktor, ki odraža večjo vrednost zaslužkov danes kot pa v prihodnosti. V zadnjem koraku se od integrala te razlike še odštejejo ocenjeni stroški, kar da pričakovan neto donos migracije (Massey et al., 1993, str. 434). Matematično je opisan proces zapisan kot:

$$ER(0) = \int_0^n [P_1(t)P_2(t)Y_d(t) - P_3(t)Y_0(t)]e^{-rt} dt - C(0) \quad (3)$$

$ER(0)$ = pričakovan neto donos migracije, izračunan tik pred odhodom v obdobju 0

t = čas

$P_1(t)$ = verjetnosti izoginitve deportaciji ciljni državi, ki znaša 1.0 za legalne migrante ter je manjša od 1.0 za ilegalne migrante

$P_2(t)$ = verjetnosti zaposlitve v ciljni državi

$Y_d(t)$ = zaslužki v primeru zaposlitve v ciljni državi

$Y_0(t)$ = zaslužki v primeru zaposlitve doma

r = diskontni faktor

$C(0)$ = vsota celotnih stroškov selitve, vključno s psihičnimi stroški

V primeru pozitivne vrednosti $ER(0)$ se racionalni posameznik odloči za migracijo, če je ta vrednost negativna, ostane doma, če pa je enaka 0, je indiferenten glede odhoda. Glede na to, da je vrednost $ER(0)$ lahko pozitivna za več različnih destinacij, se potencialni

migrant odloči za tisto, kjer je pričakovan donos migracije največji. Od tod Massey et al (1993, str. 435) izpeljejo več pomembnih sklepov, ki se razlikujejo od prejšnjih (makroekonomskih), in sicer:

- 1.) Mednarodne migracije povzročajo mednarodne razlike v zasluških in stopnjah zaposlenosti, njun zmnožek pa določa pričakovane zaslužke.
- 2.) Posameznikove značilnosti človeškega kapitala, ki povečujejo njegovo verjetno mezno stopnjo oziroma verjetnost zaposlenosti v tujini (glede na doma), povečujejo verjetnost selitve na tuje, ceteris paribus. Omenjene značilnosti so lahko izobrazba, izkušnje, jezik itd.
- 3.) Verjetnost mednarodnih migracij bo višja, ko so posamezne značilnosti, družbeni pogoji ter tehnologija boljši, saj ti znižujejo stroške selitve in povečujejo neto donos migracij.
- 4.) Zaradi sklepov dve in tri imajo posamezniki, ki izhajajo iz iste države, lahko precej različne nagnjenosti k selitvi.
- 5.) Agregatni migracijski tokovi med državami so preprost seštevek individualnih odločitev. Te pa so posledica individualnih računov stroškov in koristi.
- 6.) Ko se pričakovani zaslužki, ki so zmnožek zaslužkov in stopenj zaposlenosti med državami izenačijo, se spodbude k migracijam nehajo. Torej, v odsotnosti mednarodnih razlik v zasluških in stopnjah zaposlenosti do mednarodnih migracij ne prihaja.
- 7.) Velikost diferenciala pričakovanih zaslužkov določa velikost mednarodnih tokov migrantov med državami.
- 8.) Odločitve o migracijah izhajajo iz neravnotežij na trgih dela, ostali trgi na odločitve o migracijah neposredno ne vplivajo.
- 9.) Stroški selitve so lahko tudi negativni, zlasti v primeru psihološko privlačnih pogojev v priselitvenih državah. V tem primeru ne pride do migracij le, če negativne stroške izničijo negativne razlike v zasluških.
- 10.) Vlade lahko na migracije vplivajo s politikami, ki vplivajo na pričakovane zaslužke v priselitvenih in/ali odselitvenih državah.

2.5 Nova ekonomika migracij

Nova ekonomika migracij je nastala kot odgovor na nezadovoljive in pogosto nerealne predpostavke in sklepe neoklasične teorije. Ključna predpostavka nove ekonomike migracij je, da so gospodinjstva oziroma družine tiste, ki so nosilci odločitev o migracijah, in ne posamezniki. Družine ali gospodinjstva naj ne bi zgolj maksimirale pričakovane zaslužke, pač pa tudi minimizirale tveganja ter omejitve, ki izhajajo iz vrste tržnih nepopolnosti in ne le tistih, povezanih s trgom dela. Ker za razliko od posameznikov, gospodinjstva z divezrifikacijo alokacije dela do neke mere lahko nadzirajo tveganje, se lahko odločijo, da nekaj članov dela v domačem gospodarstvu, nekaj pa jih migrira na tuje, zlasti če so zaposlenost ter mezde v tujini negativno ali rahlo pozitivno povezane s temi

doma. Tako se lahko družine v primeru poslabšanja ekonomskih pogojev v domači državi in posledičnega poslabšanja gmotnega stanja gospodinjstva zanašajo na dohodek, ki ga emigranti pošiljajo domov. Zaradi nepopolnih, nedosegljivih ali celo neobstoječih mehanizmov za uravnavanje tveganja (kot so npr. različni vladni programi in zasebni trgi zavarovanj), ki so značilni za razvite države, migracije iz revnih držav postanejo mehanizem za diverzifikacijo tveganja (Massey et al. 1993, str. 436).

Stark (1991, str. 40) na primeru majhne kmečke družine z željo po inovacijah, ki pa jih omejuje visoko tveganje, pokaže proces odločitve o migraciji. Če zavarovalniški trgi ne obstajajo oziroma če obstajajo, pa so zaradi npr. previsokih premij nedosegljivi kmečkemu gospodinjstvu, se mora konflikt med povečanim tveganjem in izogibanjem tveganju rešiti znotraj gospodinjstva. Stark ponudi izhod v reorganizaciji uporabe (delovnih) resursov gospodinjstva. Glede na to, da malemu kmetu ne pomeni ničesar dejstvo, da *objektivno* višje tveganje, ki je povezano z uporabo nove tehnologije (inovacije), prinaša tudi višji pričakovan output, je *subjektivno* tveganje tisto, ki je pomembno. Gospodinjstvo malega kmeta bo tako diverzificiralo svoj portfelj dohodkov. Ko postaneta diverzifikacija in tehnološka transformacija na kmetiji nezadostni ali nepraktični in ko ostale kmetijske ali podeželske možnosti za diverzifikacijo ne obstajajo, ali pa so preveč pozitivno povezane s proizvodnjo na kmetiji, ostane edina jasna strategija migracija družinskega člana (v mesto).

Kljub obstoju pozitivne razlike v pričakovanih dohodkih v mestu glede na podeželje, ni nujno, da je pri ruralno-urbanih selitvah maksimiranje pričakovanega dohodka edini motiv za selitev. Nenaklonjenost tveganju, ki je večino prevladujočih razlag ne vzame v obzir v tej obliki, je lahko močna sila, ki poganja migracije.

Massey et al. (1993, str. 436-438) na štirih primerih pokažejo, kako neobstoj ali nedosegljivost zasebnih zavarovalnih in kreditnih programov ter tudi druge tržne nepravilnosti v manj razvitih državah povzročajo močne spodbude mednarodni mobilnosti:

- 1.) **Trgi za zavarovanja pridelkov.** Ker v obdobju po saditvi in pred žetvijo pridelkov lahko pride do naravnih ali človeških nezgod, ki poškodujejo ali celo uničijo žetev, se kmetovalci ponavadi odločajo za zavarovanje. V razvitih državah kmetje objektivno in subjektivno tveganje uravnavajo s pomočjo formalnih zavarovalnih programov, ko plačajo državnim ali zasebnim zavarovalniškim podjetjem zavarovanje za primer uničenja poljščin. Glede na to, da so zavarovanja poljščin v manj razvitih državah redko dosegljiva, se kmečke družine lahko odločijo za samo-zavarovanje tako, da pošljejo družinskega člana v tujino, s čimer zagotovijo pritok dohodkov, četudi žetev propade.
- 2.) **Bodoči trgi.** Zaradi obstoja tveganja, da po žetvi cena poljščin pade pod pričakovani ali želeni nivo, zaradi česar lahko ostane kmetijsko gospodinjstvo brez potrebnega dohodka, v razvitih državah obstajajo zavarovanja, ki uravnavajo tovrstno tveganje. Cenovno tveganje uravnavajo bodoči trgi, ko kmetje lahko prodajo celoten ali del

pridelka po zagotovljeni ceni. Investitorji na bodočih trgih prevzamejo tveganje izgube, če tržna cena pridelka pade pod zagotovljeno, vendar v nasprotnem primeru žanjejo koristi, če je tržna cena višja od zagotovljene. Ker v večini manj razvitih držav bodoči trgi ne obstajajo ali pa so nedosegljivi revnim kmetom, se tudi v tem primeru lahko kmečka gospodinjstva odločijo za samo-zavarovanje proti tveganju nihanj cen poljščin tako, da član gospodinjstva migrira na tuje.

- 3.) **Zavarovanje za primer brezposelnosti.** V mestnih in tudi v mnogih kmečkih gospodinjstvih so družine odvisne od delovnega dohodka. Ker v primeru poslabšanih gospodarskih pogojev lahko brezposelnost v državi naraste, razvite države povečini nudijo nadomestila za brezposelnost odpuščenim delavcem. V manj razvitih državah tovrstna nadomestila povečini ne obstajajo, zato se lahko družine odločijo za samo-zavarovanje z migracijo družinskega člana v tujino. Migracije še posebej predstavljajo način zmanjšanja tveganja brezposelnosti, če zaposlitveni pogoji v tujini in doma sploh niso povezani ali če so negativno povezani.
- 4.) **Trgi kapitala.** Gospodinjstva si lahko želijo povečati produktivnost njihovih sredstev, vendar za investicije potrebujejo dodaten kapital. Kmečka gospodinjstva produktivnost lahko povečajo z nakupom (novih) strojev, gnojil, trpežnejših rastlin, mestna gospodinjstva pa npr. z izobraževanjem, vendar lahko obojim zmanjka denarja za nakup sredstev. V razvitih državah se investicije financirajo skozi prihranke ali sposojanje, oboje pa poteka skozi učinkovit bančni sistem. Banke gospodinjstvom posojajo denar tudi v primeru nihanj dohodka, da se potrošnja ne spreminja. Ker v manj razvitih državah bančni sistemi niso dobro razviti, gospodinjstva nerada zaupajo svoje prihranke bankam. Poleg tega si gospodinjstva tudi težko sposojajo denar, ker nimajo zadostnega poročstva za posojilo. Revni so si pogosto prisiljeni sposojati od lokalnih posojilodajalcev, ki zaračunavajo visoke obresti, kar mnoge odvrča od najetja posojila. Migracije tako postanejo privlačen alternativni vir kapitala za financiranje povečanja produktivnosti oziroma zagotovitve stabilne potrošnje. Gospodinjstva se lahko zato odločijo poslati enega člana v tujino.

Ključna trditev nove ekonomike migracij je, da je predvsem pomemben vir dohodka gospodinjstev in da imajo gospodinjstva močne spodbude k investiranju resursov v projekte in aktivnosti, ki nudijo dostop k novim virom dohodkov, vendar pa ni nujno, da te aktivnosti maksimirajo celotne dohodke. To pa je odklon od neoklasične ekonomike, ki je predpostavljala, da je dohodek homogeno blago. Predpostavka neoklasične ekonomike je tudi, da povečanje realnega dohodka enako vpliva na ljudi, ne glede na njihov položaj v družbi ali dohodkovni razporeditvi. Nova ekonomika migracij trdi drugače, in sicer, da gospodinjstva v tujino pošiljajo člane ne le zaradi izboljšanja absolutnega nivoja dohodka, ampak tudi zaradi relativnega izboljšanja glede na ostala gospodinjstva. Ključen postane koncept relativnega prikrajšanja (Massey et al. 1993, str. 438).

Teorija relativnega prikrajšanja zadeva občutke, ki jih ljudje čutijo ob prisotnosti neenakosti znotraj skupin. Posameznik čuti relativno prikrajšanost za X (za *dobrimo* X), ko

izpolnjuje naslednje štiri pogoje: ko nima X, ko vidi druge osebe, ki imajo X, ko želi X in ko se mu zdi verjetno, da bi moral imeti X (Runciman, 1966 v Stark, 1991, str. 121). Relativnost koncepta izhaja iz drugega in četrtega pogoja, občutek prikrajšanosti pa iz pogojev ena in tri. Če se v pogoju ena X zamenja za sveženj dobrin x, potem pogoj ena predstavlja koristnost oziroma nekoristnost x, pogoj tri pa izloči nekoristnost in tako zagotavlja koristnost. Posameznikova koristnost je funkcija dobrin, ki jih ima, prikrajšanje pa je izguba koristnosti, ker posameznik nima dobrin. Formalno se indeks zadovoljstva, ker ima posameznik dobrino, zapiše kot $u(x)$, $-u(x)$ pa predstavlja indeks prikrajšanosti. Maksimiranje $u(x)$ pri dohodkovnih omejitvah prinese enak rezultat kot minimiziranje $-u(x)$ pri enakih omejitvah, tako da se koristnost lahko opiše kot 'imamo' in prikrajšanje kot 'nimamo' (Stark, 1991, str. 121).

Stark (1991, str. 122) predpostavlja neprekinjeno dohodkovno porazdelitev, tako da lahko vsako enoto dohodka (Runcimanov X) predstavi z dohodkovnim nizom $[y, y+\Delta y]$, kjer $\Delta y \rightarrow 0$. Če je $F(y)$ kumulativna razporeditev dohodka, je potem $1-F(y)$ odstotek posameznikov, ki imajo dobrine, ki jih predstavlja dohodkovni niz $[y, y+\Delta y]$, občutek prikrajšanosti pa je naraščajoča funkcija odstotka posameznikov, ki imajo dohodek, večji od y, torej $1-F(y)$. Če je $h[1-F(y)]$ prikrajšanost zaradi ne posedovanja $[y, y+\Delta y]$ in kjer $h(0)=0$ ter $h'>0$, potem je posameznik, ki ima dohodek y, prikrajšan za vse enote dohodka, ki so nad y. Enačba, ki sledi, je:

$$RD(y) = \int_y^{\infty} h[1-F(z)]dz \quad (4)$$

Če se uporabi preprosta verzija, kjer je $h[1-F(y)]=1-F(y)$, je prikrajšanost posameznika odstotek oseb, bogatejših kot posameznik, krat njihov povprečen presežen dohodek. Enačba tako dobi obliko:

$$RD(y) = [1-F(y)]E(z-y | z > y), \quad (5)$$

kjer je z dohodek bogatejših oseb.

Iz enačbe (5) sledi, da je ob danem povprečnem presežnem dohodku oseb, bogatejših od posameznika, posameznikovo prikrajšanje naraščajoča funkcija odstotka teh oseb. Za dani odstotek oseb, bogatejših od posameznika, je posameznikovo prikrajšanje večje, višji kot je njihov srednji presežni dohodek. Analiza se ne spremeni, če se posameznik in osebe zamenjajo z vaškim gospodinjstvom in vaškimi gospodinjstvi (Stark, 1991, str. 122).

Hipoteza relativnega prikrajšanja nove ekonomike migracij je, da, če držimo pričakovane dohodkovne koristi migracije konstantne, je odločitev gospodinjstva, da pošlje člana na tuje trge dela, plod opaženega relativnega prikrajšanja znotraj referenčne skupine. Ob danem začetnem absolutnem dohodku gospodinjstva in pričakovanem neto dohodku zaradi

migracij, naj bi relativno bolj prikrajšana gospodinjstva verjetneje poslala člana na tuje trge dela, kot pa manj relativno prikrajšana (Stark, 1991, str. 123).

Za empirično potrditev vpliva absolutnega dohodka in relativne prikrajšanosti pri pojasnjevanju migracije na relaciji Mehika-ZDA, je Stark (1991, str. 123-134) uporabil podatke iz leta 1983 za 61 naključno izbranih podeželskih gospodinjstev iz dveh mehiških vasi. Raziskava je pokazala, da, če se drži pričakovane absolutne spremembe dohodka konstantne, bo večja kot je začetna relativna prikrajšanost gospodinjstva, višja verjetnost, da gospodinjstvo del članov pošlje v ZDA. Začetni absolutni dohodek, glede na raziskavo, ne vpliva značilno na migracijske odločitve, če se drži relativna prikrajšanost in absolutne dohodkovne koristi migracije stalne. Močan pozitiven vpliv na verjetnost migracij imajo migracijske mreže in izkušnje, ki verjetno pozitivno vplivajo na migrantovo možnost uspeha v ZDA. Migranti bodo najverjetneje prihajali iz gospodinjstev s številnimi odraslimi člani, bolj verjetno bodo moški kot ženske ter malo verjetno bodo glave gospodinjstev.

Teoretični modeli, ki izhajajo iz nove ekonomike migracij, prinašajo drugačne predloge in hipoteze, kot so značilni za modele neoklasične teorije, kar pomeni, da imajo posledično tudi drugačna navodila za politike. Massey et al. (1993, str. 439) naštevajo naslednje:

- 1.) Za raziskovanje migracij je potrebno vzeti družine, gospodinjstva ali druge kulturno definirane enote proizvodnje in potrošnje in ne avtonomne posameznike.
- 2.) Razlika v mezdah ni nujen pogoj, da pride do mednarodnih migracij. Gospodinjstva imajo močne spodbude za diverzifikacijo tveganja z mednarodnimi selitvami, tako da lahko do migracij pride tudi ob odsotnosti razlik v mezdah.
- 3.) Mednarodne migracije in lokalna zaposlenost ter proizvodnja nista izključujoči se možnosti, saj obstajajo močne spodbude za participacijo gospodinjstva v obeh. Tako ni nujno, da razvoj odselitvenih območij zmanjša pritiske na mednarodne migracije.
- 4.) Tudi v primeru izničenja razlik v mezdah lahko ne pride do prenehanja mednarodnih migracij, saj v odselitvenih državah dajejo migracijam spodbude tudi odsotnost, nepopolnost ali neravnotežje na drugih trgih, ne le na trgu dela.
- 5.) Enako povečanje dohodka ne bo imelo enakega vpliva na verjetnost selitve za gospodinjstva, ki so na različnih točkah dohodkovne porazdelitve, ter za gospodinjstva, ki so v skupnostih z različnimi dohodkovnimi porazdelitvami.
- 6.) Vlade na mednarodne migracije lahko vplivajo tudi s politikami, ki vplivajo na zavarovalniške trge, kapitalske trge, bodoče trge, ter z nadomestili za brezposelnost, in ne le s politikami, ki ciljajo na trg dela.
- 7.) Vladne politike ter ekonomske spremembe, ki oblikujejo dohodkovno porazdelitev, bodo spremenile relativno prikrajšanje določenih gospodinjstev in s tem vplivale na spodbude k migracijam teh gospodinjstev.
- 8.) Vladne politike in ekonomske spremembe, ki vplivajo na razporeditev dohodka, bodo vplivale na mednarodne migracije neodvisno od njihovih vplivov na povprečen

(*srednji*) dohodek. Vladne politike, ki zvišujejo povprečni (*srednji*) dohodek v odselitvenih državah, lahko celo povečajo migracije, če relativno revna gospodinjstva ne čutijo povišanega dohodka.

2.6 Teorija dvojnega trga dela

Čeprav teorija človeškega kapitala in nova ekonomika migracij vodita do različnih sklepov o izvoru in lastnostih mednarodnih migracij, sta obe osnovani na odločitvah na mikro-nivoju. Teorija dvojnega trga dela v nasprotju z omenjenima teorijama racionalnega odločanja trdi, da mednarodne migracije izhajajo iz notranjih zahtev po delu modernih industrijskih družb. Kritični faktorji, ki pojasnjujejo proces in evolucijo migracij med razvitimi in nerazvitimi regijami, naj bi izhajali iz razvite regije. Tako vzroki za priseljevanje niso v dejavnikih potega v odselitvenih državah (npr. nizke plače in brezposelnosti), pač pa v dejavnikih potiska v priselitvenih državah (Massey et al. 1993, str. 440; Piore, 1980, str. 16-17).

Praktično v vseh državah migranti niso enakomerno razporejeni v panožni strukturi, ampak so skoncentrirani v določenih panogah in poklicih. Dela, ki jih migranti opravljajo, imajo skupni imenovalec, in sicer, da se močno razlikujejo od služb domačega prebivalstva. Dela migrantov so nekvalificirana, ponavadi, a ne vedno slabo plačana, kar hkrati prinaša nižji družbeni status, pogosto so v neprijetnih delovnih razmerah, redko nudijo možnosti za napredovanje itd. Lastnosti služb so le prvi del determinant povpraševanja. Drugi del predstavlja proces rekrutiranja, saj so masovne migracije iz nerazvitih v razvite države posledica aktivnega rekrutiranja delodajalcev v razvitih državah za zapolnjevanje specifičnih delovnih mest. Zato so delodajalci in ne delavci, ter službe in ne dohodek tisti, ki pojasnjujejo migracije. Čeprav morajo biti izpolnjeni določeni pogoji v odselitvenih državah, da do procesa sploh pride, pa je povzročitelj procesa evolucija razvoja razvitih držav in sil, ki iz nje izhajajo. Rekrutiranje je lahko razlog za paradoks migracijskega procesa, saj ponudi razlago, zakaj v eni regiji pride do močnega izseljevanja, medtem ko v njej sosedni regiji s podobnim dohodkom, transportnimi stroški, kulturo in značilnostmi delovne sile ni bistvenih migracij. Regije z nizkimi dohodki tako lahko leta delujejo kot zaprto, samozadostno gospodarstvo, navkljub neposredni bližini razvite regije, nato pa naenkrat zaradi rekrutiranja pride do močnih migracijskih tokov. Tretja lastnost migracijskega procesa je, da je ponudba dela iz nerazvitih držav praktično neomejena. Ta neomejenost se kaže v lahkoti prehoda na nove migracijske tokove, ko stari presahnejo (Piore, 1980, str. 17-26).

Piore (1980, str. 26-43) ponudi tri možne razlage za povpraševanje po delu migrantov, ki v obzir vzamejo tudi štiri naštet lastnosti migracijskih procesov, in sicer:

- 1.) **Migracije kot odgovor na pomanjkanje dela.** Povpraševanje po delu migrantov v razvitih državah se lahko razloži s procesom širjenja in razvoja gospodarstev. Ko se gospodarski razvoj začne pri neki relativno nizki ravni, najprej absorbira domačo

delovno silo. Ko pa je ta vir izčrpan, se pojavi primanjkljaj delovne sile, ki se zgosti zlasti pri nizko plačanih delovnih mestih z nizkim družbenim statusom, saj domačini gravitirajo k bolj prestižnim službam. Delodajalci morajo v panogah, kjer delavcev primanjkuje, zato tekmovati za delavce, pri tem so pa soočeni z dvema alternativama: (a) privabljanjem domačinov z zviševanjem mezd in izboljšanjem delovnih pogojev ali nadomeščanjem dela s kapitalom; in (b) rekrutiranjem tujih delavcev. Ker je večina imigrantov zaposlenih v panogah, ki so pogosto pod pritiskom hude tuje konkurence, bi zvišanje mezd, ki bi privabilo domače delavce, pomenilo propad teh panog. Priseljenci so tudi večinoma zaposleni v podjetjih, katerih lastniki in ravnatelji so domačini. Oprema je pogosto proizvedena in vzdrževana s strani domačih obrtnikov, proizvodni proces pa je organiziran tako, da delo priseljencev koristi oziroma dopolnjuje proizvodnjo blaga in storitev, ki jih proizvajajo domačini. V primeru ukinitve dela priseljencev bi bili domači delavci zato tudi prizadeti.

- 2.) **Hierarhija kot motivacijska sila.** V konvencionalni teoriji, hierarhija služb oziroma zaposlitvenih možnosti obstaja zgolj kot naključni izid razlik v produktivnosti posameznih delavcev oziroma zaradi narave tehnologije. Nasprotni pogled pravi, da ljudje delajo ali zato, da napredujejo v hierarhiji delovnih mest (in s tem pridobijo višji družbeni status) ali pa zato, da ohranijo položaj, ki so ga že dosegli. Tak pogled namiguje na hude motivacijske probleme pri dveh vrstah služb: (a) za službe na dnu hierarhije, saj tam ni položaja, ki bi ga bilo potrebno ohraniti (ker se nižje ne da pasti); in (b) za službe, ki ne glede na njihov položaj v hierarhiji, ne nudijo možnosti za napredovanje. Slednji problem ni tako velik, saj se ga da rešiti s spodbudami, ki tovrstna delovna mesta postavijo visoko v hierarhiji, tako da postanejo ljudje motivirani k njihovem doseganju in se, ko jih enkrat pridobijo, bojijo njihove izgube. Delovna mesta na dnu hierarhije predstavljajo problem, saj se dna hierarhije praktično ne da odpraviti. Če bi tovrstna delovna mesta odpravili, bi delovna mesta neposredno nad njimi postala dno. Rešitev problema predstavljajo migranti, saj prihajajo izven in tudi ostajajo zunaj družbene strukture, v kateri so tovrstna delovna mesta.
- 3.) **Hipoteza dvojnega trga dela.** Delovanje trga dela je po hipotezi dvojnega trga dela najbolj razloženo v luči modela, ki razdeli trg dela na dva: na primarni sektor, ki je večinoma rezerviran za domačine, in na sekundarni sektor, v katerem delajo priseljenci. Sodobno razvito kapitalistično gospodarstvo je organizirano tako, da se pojavi temeljno razlikovanje med delom in kapitalom. Kapital je fiksni faktor proizvodnje, ki ga je med ekonomskimi nihanji težko odpustiti. Delo je na drugi strani variabilen proizvodni dejavnik, ki se ga v primeru ekonomskega padca večinoma zlahka odpusti. Kljub temu da oboji, torej lastniki dela in kapitala, nosijo stroške, ko njihov proizvodni dejavnik ni uporabljen, obstaja ostra razlika med obema. V kapitalističnem sistemu namreč lastniki kapitala organizirajo in nadzorujejo proizvodni proces, česar posledica je, da lastniki dela nosijo nesorazmerno breme stroškov ekonomskih nihanj. Kapitalisti si zato prizadevajo za stabilno in povpraševanje, ki je rezervirano za njihovo opremo, v primerih nihanja povpraševanja pa dodajajo ali odpuščajo delo. Če se proizvodni proces lahko razdeli na del s stabilnim osnovnim in nihajočim sezonskim

povpraševanjem, bodo kapitalsko intenzivne tehnike uporabljene za zadovoljitev stabilnega povpraševanja, delovno intenzivne metode pa za zadovoljitev sezonskih nihanj. Opisani dualizem vodi v delitev delovne sile, ker delitev na delo in kapital povzroči razlikovanje med samimi delavci. Jasno je namreč, da kapitalsko intenzivne metode proizvodnje potrebujejo drugačne delavce kot pa delovno intenzivne. Delodajalci v kapitalsko intenzivnih panogah so pogosto prisiljeni vlagati v delavce v obliki izobraževanja in usposabljanja, saj se delovne naloge in proizvodi v teh panogah ne prestopajo, kar pomeni, da morajo delavci obvladati paleto različnih veščin. Delovna mesta so v tovrstnih panogah povečini stabilna in varna. Delavci v primarnem sektorju naj bi bili tako strokovnjaki s pogodbami, ki delodajalcem v primeru odpuščanja naprtijo velike stroške, zaradi česar ti delavci postanejo podobni kapitalu. V delovno intenzivnih panogah, kjer so proizvodne operacije sestavljene iz standardiziranih, ponavljajočih se nalog, je delo strukturirano tako, da delavcu ni potrebno poznati kaj več, kot pa operacije, ki jih opravlja. Delodajalci v te delavce ne vlagajo, zato tudi njihova zamenjava ali odpuščanje podjetjem ne predstavlja visokih stroškov. Zlasti v obdobjih ekonomskih padcev, ko podjetjem prinašajo izgubo, delodajalci najprej odpustijo delavce sekundarnega sektorja, kar jim daje oznako variabilnega proizvodnega dejavnika. Tako se opisani dualizem med delom in kapitalom prenaša na delovno silo v obliki segmentirane strukture trga dela. Zaradi nizkih plač, nestabilnih delovnih pogojev in pomanjkanja možnosti za napredovanje, sekundarni sektor ni privlačen za domače delavce, ki se bolj zaposlujejo v kapitalsko intenzivnem primarnem sektorju, kjer so plače višje, pogoji boljši, obstajajo pa tudi možnosti za napredovanje. Pomanjkanje delavcev v sekundarnem sektorju delodajalci zapolnijo s priseljenci, ki so tovrstna delovna mesta pripravljene sprejeti.

Čeprav teorija dvojnega trga dela ni v sporu z neoklasično ekonomiko, pa prinaša implikacije in zaključke, ki se precej razlikujejo od tistih, ki izhajajo iz odločitev, sprejetih na mikro-ravni. Massey et al. (1993, str. 444) omenjajo zlasti:

- 1.) Mednarodne migracije delavcev so povečini osnovane na povpraševanju in so posledica rekrutiranja delodajalcev v razvitih državah.
- 2.) Ker povpraševanje po tujih delavcih izhaja iz strukturnih potreb (razvijajočih se) gospodarstev in je posledica rekrutiranja in ne razlik v mezdah, te niso ne potreben, ne zadosten pogoj za nastanek migracij.
- 3.) Nizke mezde na priselitvenih območjih se ne povečajo zaradi zmanjšanja ponudbe migrantov. Na nizki ravni ostanejo zaradi socialnih in institucionalnih mehanizmov, ki preprečujejo, da bi se odzivale na spremembe ponudbe in povpraševanja.
- 4.) Po drugi strani pa se nizke mezde lahko še dodatno znižajo kot posledica povečanja ponudbe migrantov.
- 5.) Vlade nimajo vpliva na mednarodne migracije skozi politike, ki povzročajo majhne spremembe v mezdah ali zaposlenosti. Priseljenci namreč zadovoljujejo povpraševanje

po delu, ki je strukturno vpeto v moderna post-industrijska gospodarstva, vpliv na to povpraševanje pa potrebuje velike spremembe organizacije gospodarstva.

2.7 Teorija migracijskih mrež

Novo smer raziskovanja migracij so spodbudili spremenjeni migracijski tokovi v sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja ter nezadovoljstvo s teorijo potiska-potega in posledičnih kritik. Med njimi so najbolj izpostavljeni implicitna predpostavka nemobilnosti, omejena možnost napovedovanja izvorov migracijskih tokov ter poudarek na selitvi ljudi, kot posledica racionalnih izračunov posameznikov. Nova smer raziskovanja je začela poudarjati strukturne dejavnike, kot pogoj za mednarodne migracije. Pomembnejši strukturni dejavniki naj bi bili bilateralni dogovori o delovnih migracijah, tuje investicije, decentralizacija in spremembe, zlasti v agrarnih gospodarstvih, in razlikovanje med politikami naselitve migrantov in integracije migrantov. Pod vplivom marksistične teorije, teorije svetovnih sistemov in teorije segmentacije trga dela so novi teoretični pristopi interpretirali migracije iz strukturne perspektive, v kontekstu globalnega ekonomskega sistema, ki povezuje nerazvite države z industrijskimi. Strukturni pristop k razlaganju migracij poudarja povezave med družbami kot osnovo za razumevanje migracijskih tokov, njihovo velikost, smer ter vztrajnost. Ta poudarek pa pripelje do obstoja migracijskega sistema, v katerem so območja med seboj povezana s tokovi in protitokovi ljudi ter z ekonomskimi in političnimi vezmi. Prednost proučevanja migracij s sistemskega vidika je odmik od statične koncepcije migracij kot enkratnega dogodka selitve z območja A na območje B ter poudarek na medsebojni odvisnosti in recipročnosti. Sistemski pristop k proučevanju zato namenja pozornost stabilnosti in selitvam, tako v odselitvenih kot priselitvenih območjih, raziskuje tokove v kontekstu drugih tokov in poudarja, da so tokovi ljudi del tokov blaga, storitev in informacij, mnogokrat pa so tudi pod njihovim vplivom (Boyd, 1989, str. 639-641).

Raziskovalci so v osemdesetih letih začeli upoštevati, da migracije predstavljajo in izhajajo iz povezav med odselitvenimi in priselitvenimi državami. Primer tovrstnih povezav v migracijskih sistemih so socialne mreže, ki povezujejo migrante in nemigrante skozi čas in prostor. Ko do migracijskih tokov enkrat pride, ti pogosto postanejo samovzdrževani in odražajo ustanovitev mreže informacij, pomoči in obveznosti, ki se razvijejo med migranti na priselitvenem območju ter prijatelji in sorodniki doma. Socialne mreže tako povezujejo prebivalstvo v priselitvenih in odselitvenih državah in zagotavljajo, da migracije ne potekajo nujno v eni smeri, da niso omejene v času oziroma trajnosti. Družbeni odnosi prenašajo in oblikujejo vplive socialnih in ekonomskih struktur na posameznike in gospodinjstva, hkrati pa prenašajo informacije o destinacijah in virih pomoči pri naselitvi. Na mednarodne migracije se tako lahko gleda kot na socialni proizvod. Ne glede na to, če do migracij pride ali ne, je tisto, kar določa njihovo smer, sestavo in vztrajnost, pogojeno z zgodovinsko stkanimi družbenimi, političnimi in gospodarskimi strukturami med priselitvenimi in odselitvenimi državami (Boyd, 1989, str. 641-643).

Področja raziskovanja migracij družin in vloge socialnih mrež Boyd (1989, str. 643-654) deli na naslednja področja:

- 1.) **Strukturni pogoji na odselitvenih in priselitvenih območjih.** Razvoj svetovnega gospodarskega sistema povezuje nacionalna gospodarstva in vlade, spreminja domača gospodarstva in zaposlitvene strukture priselitvenih in odselitvenih območij. Poleg tega obstajajo tudi druge ekonomske in politične povezave med državami, kot npr. sporazumi o gospodarski in tehnični pomoči, politična zavezištva ter trgovinski in tarifni sporazumi, kar tvori predpogoj za ekonomske in begunske migracije. Socialne mreže so eden izmed mehanizmov, ki povezuje medsebojne povezave (odnose) držav, saj strukturni faktorji nudijo kontekst, znotraj katerega se posamezniki ali skupine odločajo o migracijah. Na mikro nivoju analize so namreč odločitve o migracijah sprejete na podlagi obstoja in udeležbe v socialnih mrežah, ki povezujejo ljudi skozi prostor, saj, kot že omenjeno, socialne mreže nudijo resurse v obliki informacij in pomoči. Ko se enkrat tovrstne mreže vzpostavijo, spodbujajo dodatno priseljevanje, kar je lahko razlaga za vztrajnost migracij tudi po tem, ko se strukturni pogoji, ki so sprožili prvotne migracije, spremenijo.
- 2.) **Bilateralne pogodbe in rekrutiranje delavcev.** Meddržavni dogovori glede delovnih migracij so svojstven primer ekonomskih politik, ki spodbujajo migracijske tokove. Kljub temu da je zaznavanje migracij kot eno obdoben dogodek, ključno za tovrstne sporazume, pa v realnosti sporazumi o migracijah ustvarijo most za migrante, ki predstavljajo le en konec migracijske verige. Sorodstvene in osebne vezi ustvarijo potencial za sprožanje še več migracij, emigracij in ponovnih (povratnih) migracij. V Evropi tako v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, kljub pojemanju rekrutiranja, ni prišlo do prenehanja migracij. Priseljevanje se je nadaljevalo zlasti v obliki skritih migracij in zakonitega priseljevanja žensk in otrok.
- 3.) **Politike priseljevanja.** Poleg bilateralnih pogodb imajo države, kamor se priseljuje največ ljudi, tudi pravila in postopke, kako na meji ravnati z ljudmi, ki niso državljani države, a vstopijo v državo z namenom iskanja zaposlitve ali prebivanja. Na selekcijske kriterije se lahko gleda z makro in mikro stališča. Z makro pogleda kriteriji za sprejem določajo velikost in lastnosti legalnih migracijskih tokov, medtem ko so z mikro pogleda selekcijski kriteriji temelj procesa, v katerem oseba ali skupina postane rezident države, in igrajo pomembno vlogo pri odločitvah potencialnih migrantov o imigracijah, nelegalnih migracijah ali ne-migracijah. Kjer migracijske politike vključujejo določila o združevanju družin in dovolijo vstop v državo na podlagi družinskih vezi, je pogosto rezultat verižno priseljevanje družinskih članov. Po drugi strani pa so družinske vezi temelj nelegalnega priseljevanja, saj enkrat, ko nelegalni migranti pridejo v državo, lahko s pomočjo socialnih in ekonomskih zvez lažje pridejo do zakonske ureditve svojega statusa.
- 4.) **Povratne migracije in pošiljanje denarja: ohranjanje mrež.** Delno zaradi predpisov v gostiteljskih državah, se na družinske migracije pogosto gleda kot na neekonomske in stalne, vendar v Evropi družinske migracije pogosto predstavljajo

strategijo gospodinjstev za pridobitev čim več denarja v čim krajšem možnem času. To pa dosežejo s sodelovanjem (vseh) članov gospodinjstva na trgu delovne sile, pri čemer je povratna migracija eden izmed zelenih izidov družinske selitve. Povratne migracije pomenijo začasno ali dolgotrajno selitev nazaj v domačo državo. Ker povratni migranti posedujejo vire in informacije o gostiteljskih državah, povratne selitve povezujejo odselitvena in priselitvena območja in ohranjajo socialne mreže migracijskega procesa. Socialne mreže pa se ohranjajo še na tri načine: (a) z obiski migrantov, ki so se stalno naselili na tujem; (b) s športnimi aktivnostmi in z vaškimi prazniki, ki povezujejo odselitvena in priselitvena območja; (c) s porokami, ki ohranjajo družinske zveze skozi prostor in čas. Strategije migracij gospodinjstev lahko vključujejo tudi pošiljanje denarja nazaj na domače območje, kar je pomembno zaradi tega, ker: (a) namigujejo na obstoj socialnih mrež; (b) imajo gospodarski učinek na območje, kamor se denar pošilja; (c) lahko ohranjajo migracije kot strategijo gospodinjstva; (d) pošiljajo pomembno sporočilo o priložnosti in življenjskem standardu, s čimer se stimulirajo prihodnji migracijski tokovi.

- 5.) **Prilagoditev v priselitveni državi.** Družinske migracije in mreže so del naselitve in integracije v priselitvenih državah. Prvo se nanaša na odločitev o naselitvi v državi, a ne izključuje možnosti povratka v domovino ali naknadne selitve na tuje. Drugo pa vsebuje adaptacijo, akulturacijo in asimilacijo in pomeni (a ne garantira) daljše trajanje bivanja v državi gostiteljici. Na proces naselitve in integracije vplivajo družinske in prijateljske vezi, običaji, članstvo v etničnih društvih in skupen kulturni in etnični izvor. Te osebne mreže lahko financirajo selitve, nudijo denar, hrano, zatočišče, informacije o službah, zdravstveni negi in socialnih storitvah.

Massey in Garcia España (1987, str. 733) sta za migracije na relaciji Mehika-ZDA odkrila, da znatna razlika v mezdah ne more biti edini dejavnik, ki pojasnjuje tako veliko priseljevanje. Poleg ekonomskega, trdita, mora obstajati tudi drugi, bolj sociološki dejavnik v obliki mreže migrantov, ki jo opišeta kot mrežo socialnih vezi, ki povezuje potencialne migrante na odselitvenih območjih z ljudmi in institucijami na priselitvenih območjih. Obstoj tovrstne mreže dramatično zniža stroške mednarodne selitve in da močan zagon migracijskemu procesu.

Pri oblikovanju strategij za soočanje z negotovimi gospodarskimi razmerami, družine v nerazvitih državah tehtajo stroške in koristi različnih aktivnosti, med katerimi je tudi selitev na tuje. Stroški, ki jih gospodinjstva vzamejo v obzir, pa niso določeni le z razdaljo, s transportno tehnologijo in cestninami, pač pa tudi s socialnimi in z ekonomskimi strukturami. Ker so migranti povezani z nemigranti v kompleksno mrežo medosebnih vezi oziroma v gosto mrežo socialnih razmerij, ki pomenijo vzajemne zaveze za pomoč in podporo ter segajo čez meje, so te mreže pomemben del socialne strukture, ki vpliva na stroške, ki jih migranti vzamejo v obzir. Če ima nemigrant prijatelja ali sorodnika v priselitveni državi, se mu potenciali stroški migracije znižajo zaradi pomoči, na katero lahko računa zaradi implicitnih dolžnosti (zavez), ki izhajajo iz omenjenih razmerij.

Massey in Garcia España (1987, str. 734) na podlagi migracij na relaciji Mehika-ZDA opredeljujeta tri vrste stroškov migracij, katere lahko socialne mreže občutno znižajo:

- 1.) **Osnovni stroški:** neposredni monetarni stroški, ki so potrebni za selitev. Ti vključujejo transportne stroške, denar za hrano in prenočišče, medtem ko migranti iščejo delo in v primeru nelegalnih migrantov plačila vodnikom, ki migrante skrivaj spravijo čez mejo. Ker so migracije iz Mehike v ZDA po naravi zelo krožne, migranti pogosto potujejo tja in nazaj s svojimi vozili, kar novim migrantom v primeru delitve prevoza z izkušenim migrantom znatno zmanjša transportne stroške. Izdatke za hrano in bivanje se prav tako da zmanjšati v primeru poznanstva izkušenega migranta, ki oboje lahko sam nudi ali pa nove migrante zaradi boljšega poznavanja okolja napoti tja, kjer so prenočišča in hrana cenejša. Stari migranti lahko nove napotijo k možnim delodajalcem, nelegalnim pa nudijo nasvete, kako se najbolje izogniti prijetju oziroma kaj narediti v primeru deportacije.
- 2.) **Opurtinitetni stroški:** obsegajo zasluzke, ki se jim migrant odreče, ko se seli, išče službo in se privaja na delo. Opurtinitetne stroške se lahko zmanjša s skrajšanjem obdobja med odhodom iz Mehike in z zagotovitvijo zaposlenosti za polni delovni čas v ZDA. Socialna mreža oziroma poznanstvo z izkušenim migrantom precej skrajša interval med odhodom in zaposlitvijo.
- 3.) **Psihični stroški:** predstavljajo psihološke dejavnike prilagajanja tuji kulturi in družbi, ki so lahko precejšnji, zlasti v primeru nelegalnih migrantov. Socialne mreže ali poznanstva znatno znižajo te stroške, saj izkušeni migranti poznajo ljudi, ki prihajajo iz podobnega okolja. Vključitev v izseljensko skupnost zmanjša občutek dislociranosti novih migrantov, saj jim daje občutek varnosti in domačega okolja.

Teorija migracijskih mrež je dinamična teorija, ki vidi migracije kot rezultat odločitvenega procesa posameznikov ali gospodinjstev. Kljub temu pa migracije v določenem trenutku v času sistematično spremenijo kontekst, znotraj katerega se odvijajo bodoče odločitve o migracijah, saj znatno povečajo verjetnost, da se bodo bodoči potencialni migranti odločili za selitev. Prav koncept migracij kot samo-vzdrževan proces prinaša posledice in zaključke, ki se razlikujejo od tistih, do katerih pridejo teorije na podlagi splošnega ravnotežja. Massey et al. (1993, str. 449-450) postavijo zlasti:

- 1.) Ko do migracij enkrat pride, se povečujejo, dokler niso mrežne povezave na priselitenem območju tako razširjene, da lahko vsi ljudje, ki želijo migrirati, to storijo brez težav. Ko pa do te točke enkrat pride, začnejo migracije pojenjati.
- 2.) Velikost migracijskih tokov ni močno pozitivno povezana z razlikami v mezdah in brezposelnosti, saj je kakršen koli vpliv teh dejavnikov postopno zasenčen s strani padajočih stroškov in tveganja, ki izhaja iz naraščajoče mreže migrantov.
- 3.) Ko mednarodne migracije enkrat postanejo institucionalizirane skozi nastanek in izpopolnjevanje mrež, postanejo vse bolj neodvisne od dejavnikov, ki so jih povzročili, bodisi strukturnih bodisi posameznih.

- 4.) Ko se mreže razširijo in se stroški ter tveganje zmanjšajo, postane tok migracij vse manj selektiven v socio-ekonomskih pogledih in vse bolj reprezentativen za odselitveno območje.
- 5.) Ker vlade na mreže nimajo vpliva in ker do njihovega vzpostavljanja pride ne glede na politike, bodo tudi težko nadzirale migracije, ko do njih enkrat pride.
- 6.) Nekatere politike nadziranja migracijskih tokov bodo imele celo nasproten učinek od želenega, saj npr. politika združevanja družin celo utrjuje mreže.

2.8 Teorija kumulativne vzročnosti

Teorijo kumulativne vzročnosti migracij je razvil Gunnar Myrdal, njegovo delo pa je nadaljeval Douglas Massey s sodelavci, katerih cilj je bil razviti teorijo, ki bi pojasnila trajne migracije med Mehiko in ZDA. Prejšnje raziskave migracij so temeljile na delovanju posameznikov, gospodinjstev in skupnosti, vendar skupnosti niso avtonomne entitete. Na njih namreč vplivajo tudi močne sile, ki delujejo na višjih ravneh agregiranja skozi narodne in mednarodne institucije in trge. Tako se je pokazala potreba po teoriji, ki bi v obzir vzela tudi ta razmerja na višjih ravneh agregiranja. Odgovor je ponudila neoklasična makroekonomska teorija, ki razlaga migracije kot mehanizem, ki skozi mezdne stopnje izenačuje ponudbo in povpraševanje po delu na geografsko oddaljenih trgih dela. Vendar ta teorija ni uspela razložiti vprašanja, ali rast zaposlenosti pospešuje migracije ali obratno, če migracije pospešujejo rast zaposlenosti. Študija Greenwooda in Hunta je na podlagi podatkov časovnih serij o neto migracijah v ZDA med leti 1958 in 1975 pokazala, da eno ustvarjeno delovno mesto rezultira v enem novem migrantu v istem letu in 1.2 novih delovnih mest čez pet let. Rast zaposlenosti torej spodbuja migracije, ki spodbujajo rast zaposlenosti, ki spodbudi nadaljnje migracije, kar razkrije makroekonomski proces kumulativne vzročnosti (Fussel & Massey, 2004, str. 152; Massey, 1990, str. 14-15).

Osnovni mehanizem, ki tvori kumulativno vzročnost, je akumulacija socialnega kapitala, preko katerega člani skupnosti pridobijo od izkušenih migrantov informacije in resurse, ki so pomembni pri migracijah. Socialni kapital, povezan z migracijami, je skupek resursov, utelešenih v socialnih mrežah, ki nudijo koristne informacije potencialnim migrantom. Poznanstvo izkušenega migranta prinaša socialni kapital, ker lahko ta oseba s svojimi zvezami in informacijami pomaga potencialnim migrantom pri prečkanju meje in pridobitvi službe. Tako tisti, ki imajo socialne povezave z migranti, lažje migrirajo in tudi sami verjetneje postanejo migranti. Vsaka selitev zato ustvari socialni kapital za migrantove sorodnike in prijatelje, kar nekatere od njih spodbudi k selitvi, kar nato ustvari več socialnega kapitala in posledično izzove še več migracij. Tako bodo ljudje, ki prihajajo iz skupnosti, kjer so migracije razširjene, tudi sami verjetneje migrirali, kot pa tisti, ki prihajajo iz skupnosti, kjer so migracije redke, ceteris paribus. Proces je ponavljajoč in skozi čas narašča – poznanstvo z migrantom poveča verjetnost migriranja, kar poveča število ljudi, ki poznajo migranta (Fussel & Massey, 2004, str. 152-153).

Ker je vzročnost kumulativna, vsaka selitev povzroči spremembo socialne strukture skupnosti in socialni kontekst, znotraj katerega se odloča o migracijah. Massey et al. (1993, str. 451-453) omenjajo šest socialnoekonomskih dejavnikov, na katere vpliva kumulativen migracijski proces:

- 1.) **Porazdelitev dohodka.** Ljudje se za migracije ne odločijo samo zaradi povečanja njihovega absolutnega dohodka in diverzifikacije tveganja, pač pa tudi zaradi izboljšanja položaja njihovega gospodinjstva znotraj referenčne skupine. Ko se občutek relativnega prikrajšanja gospodinjstva poveča, se poveča tudi motivacija za migracije. Ko prvih nekaj gospodinjstev pošlje svoje člane na delo v tujino in se zaradi pošiljanja denarja v domovino znatno poveča njihov dohodek, to spodbudi gospodinjstva, ki se nahajajo nižje na dohodkovni distribuciji, da zaradi občutka relativne prikrajšanosti tudi sama nekoga pošljejo v tujino.
- 2.) **Porazdelitev zemlje.** Pogosto denar, ki ga migranti pošiljajo v domovino, gospodinjstva porabijo za nakup zemlje, vendar ne za kmetijsko proizvodnjo, pač pa kot dolgoročno investicijo. Ker se ta zemlja ne obdeluje, povpraševanje po kmetijskih delavcih v teh skupnostih pade, kar povzroči dodatne pritiske k izseljevanju, kar pripelje do dodatnih nakupov zemlje.
- 3.) **Organizacija kmetijske proizvodnje.** Ko gospodinjstva, ki so poslala člana v tujino, obdelujejo zemljo, ki so jo kupili, za kmetovanje uporabljajo bolj kapitalsko intenzivne metode kot nemigrantska gospodinjstva, saj si to zaradi sredstev, ki jih odseljeni člani pošiljajo domov, lahko tudi privoščijo. Zaradi kapitalsko intenzivnejših metod potrebujejo manj delavcev, kar povzroči migracijske pritiske. Večje migracije tako vodijo v bolj kapitalsko opremljeno kmetijstvo, kar povzroča brezposelnost kmetijskih delavcev, kar vodi do še več migracij.
- 4.) **Kultura migracij.** Ko se migracije enkrat začnejo, spremenijo vrednote skupnosti. Četudi se migranti sprva odločijo za selitev le za kratko obdobje, pa izkušnje v industrijsko razvitih državah spremenijo njihove okuse in motivacijo, s čimer dobijo občutek večje socialne mobilnosti in dostop do dobrin, ki doma niso dosegljive. Zaradi tega se pogosto odločijo za ponovne migracije, pri čemer se z vsako ponovno selitvijo poveča verjetnost, da oseba s seboj vzame tudi druge migrante.
- 5.) **Regionalna porazdelitev človeškega kapitala.** Ker so migracije (vsaj na začetku) selektiven proces, težijo k temu, da se relativno dobro izobraženi, izkušeni, produktivni in motivirani ljudje izseljujejo iz nerazvitih območij. Vztrajno izseljevanje vodi v izčrpanje človeškega kapitala v nerazvitih regijah, medtem ko akumulacija človeškega kapitala dodatno povečuje produktivnost v razvitih regijah. Vse manjša prisotnost človeškega kapitala v nerazvitih regijah pomeni njihovo stagnacijo, kar ustvarja ugodne pogoje za dodatno izseljevanje.
- 6.) **Socialno etiketiranje.** Ko se v priselitvenih državah migranti skoncentrirajo v določenih poklicih v dovolj velikem številu, te poklici postanejo označeni kot imigrantski poklici, ki jih domačini neradi sprejmejo, kar povzroči dodatno strukturno povpraševanje po migrantih. Pri tem je pomembno, da se oznaka oziroma stigma ne

nanaša na značilnost službe, ampak na prisotnost priseljencev. V zahodni Evropi tako veljajo poklici v avtomobilski industriji za imigrantske, medtem ko so enaka delovna mesta v ZDA označena kot domača.

Mednarodne migracije, razložene kot kumulativni socialni proces, prinašajo na splošno podobne zaključke kot teorija mrež. Socialne, ekonomske in kulturne spremembe na priselitenih in odselitenih območjih, ki jih povzročijo mednarodne migracije, dajo selitvam ljudi močen notranji zagon. Ker mehanizem povratnih informacij kumulativne vzročnosti leži zunaj dosega vlad, migracije vlade težko regulirajo ali nadzirajo.

2.9 Teorija migracijskih sistemov

Zaključki teorije svetovnega sistema, teorije migracijskih mrež, institucionalne teorije in teorije kumulativne vzročnosti nakazujejo, da migracijski tokovi sčasoma pridobijo nekakšno stabilnost in strukturo, kar omogoča identifikacijo stabilnih mednarodnih migracijskih sistemov. Osnovno pojmovanje teh se lahko opiše kot dva ali več prostorov, ki jih povezujejo tokovi in proti-tokovi ljudi. Za migracijske sisteme so značilne relativno močne menjave blaga, kapitala in ljudi med določenimi državami in ne tako intenzivne menjave z ostalimi državami. Migracijski sistem tako ponavadi na eni strani vsebuje jedrno državo (ali države), na drugi strani pa skupino določenih držav, ki so z jedrnimi povezane preko močnih tokov imigrantov (Fawcett, 1989, str. 671; Massey et. al., 1993, str. 454).

Za eno izmed prvih teorij o migracijskih sistemih velja ta od Mabogunje iz leta 1970, ki je skušal uporabiti formalni model systemske analize na področju mednarodnih migracij. Značilnost uporabljenega pristopa splošne systemske teorije in ostalih, ki so izhajali iz njega, je poudarek na konceptih ravnotežij, iz česar sledi, da sprememba v delu sistema povzroči spremembo oziroma prilagoditev na drugi strani sistema (Fawcett, 1989, str. 672).

Fawcett in Arnold (v Fawcett, 1989, str. 672-673) za razlago mednarodnih selitev v azijsko-pacifiški regiji izpostavita šest prednosti analize na ogroju teorije migracijskih sistemov:

- 1.) Usmeri pozornost na začetek in konec migracijskega toka, hkrati pa razloži stabilnost in mobilnosti na obeh lokacijah.
- 2.) Raziskuje en tok v kontekstu drugih tokov oziroma eno destinacijo v povezavi z alternativnimi destinacijami.
- 3.) Poudari raznolike povezave med prostori, saj poleg tokov ljudi upošteva tudi tokove informacij, blaga storitev in idej.
- 4.) Zaradi primerjav med prostori usmeri pozornost na razlike in neravnotežja, ki so vir energije sistema.
- 5.) Poudari medsebojno povezanost sistema, v katerem je en del občutljiv na spremembe v drugih delih.

6.) Potrdi migracije kot dinamičen proces – sosledje dogodkov, ki se dogajajo skozi čas.

Čeprav teorija migracijskih sistemov sama zase ni ravno teorija, ampak bolj posplošitev in sinteza prejšnjih teorij, prinaša zanimive hipoteze in zaključke, med katerimi Massey et. al. (1993, str. 454) omenjajo:

- 1.) Ker tokovi odražajo bolj politične in ekonomske povezave kot pa fizične, državam znotraj sistema ni potrebno biti geografsko blizu. Čeprav bližina državam olajša menjavo, je ne garantira, oddaljenost pa je ne izključuje.
- 2.) Obstoj večpolarnih sistemov je mogoč, v njih pa obstaja več jedrnih držav, kamor se priseljujejo imigranti iz različnih držav.
- 3.) Države lahko pripadajo več migracijskim sistemom, vendar je bolj pogosto, da odselitvene države pripadajo več sistemom, kot pa priselitvene.
- 4.) S spremembo političnih in gospodarskih pogojev se sistem razvija, tako da stabilnost ne pomeni fiksne strukture. Države se lahko pridružijo ali izstopijo iz sistema v časih socialnih sprememb, ekonomskih nihanj in političnih prevratov.

2.10 Model iskanja služb

Ko brezposelni delavci iščejo službe, se zaradi nepopolnih informacij o priložnostih za delo in lastnostih iskalcev zaposlitve, na trgu dela pojavi časovni odlog pri ujemanju med delodajalci in brezposelnimi. Formalni model je narejen na predpostavki, da so mezde povezane z lastnostmi služb in ne z lastnostmi posameznikov, ki te službe dobijo (Ehrenberg & Smith, 2003, str. 510).

Teoretični model Ehrenberg in Smith (2003, str. 510-512) opišeta takole:

Če se delodajalci razlikujejo po uporabljenih minimalnih standardih za zaposlovanje (to so lahko zahteve o izobrazbi, usposabljanju, delovnih izkušnjah ...), bo lahko preprost model združil/povzel vse te lastnosti v eni sami spremenljivki, K , ki predstavlja minimalne veščine za določeno delo. Za vsako delo obstaja tudi mezda, $W(K)$, ki je prav tako funkcija zahtevane stopnje veščin. Ker se delodajalci razlikujejo po uporabljenih standardih za zaposlovanje, bo v modelu porazdelitev ponudb mezd ($f(W)$), ki je povezana s prostimi delovnimi mesti na trgu dela.

Če nobeno podjetje v panogi ni pripravljeno zaposliti delavce, ki ne dosega njihovega standarda zaposlovanja, bo brezposelni delavec z nivojem veščin K^* lahko dobil najvišjo plačo v višini $W^*(K^*)$. Tako se bo posameznik, ki ve, katera podjetja imajo standard zaposlovanja K^* , prijavil za zaposlitev pri teh podjetjih in dobil plačo v višini W^* .

Če pa na trgu dela obstajajo nepopolne informacije (v danem primeru npr. kandidat za zaposlitev ne pozna ponujenih mezd podjetij oziroma njihovega zaposlovalnega standarda), model pojmuje iskanje služb kot proces, v katerem osebe naključno obiskujejo

zaposlovalne pisarne/oddelke podjetij. Posameznik z nivojem veščin K^* tako dobi delo, če so zaposlovalni standardi podjetja nižji od K^* . Če pa ima podjetje zaposlovalne standarde nad K^* , posameznik ne dobi službe. Tak model nudi (določenim) posameznikom priložnost, da nekaj časa iščejo in zbirajo različne zaposlitvene možnosti, in potem izberejo najboljšo, vendar pa vsi nimajo takega razkošja. Zlasti manj izobraženi se morajo čim prej, če ne takoj, odločiti za sprejetje ponujene službe, saj bo ta v nasprotnem primeru ponujena drugemu prosilcu. Brezposelni se za odločitev o sprejetju ponujene službe odločajo na podlagi rezervacijskih mezd. Odločijo se za določeno rezervacijsko mezdo in sprejmejo službe, ki plačujejo nad njo.

Ehrenberg in Smith (2003, str. 512-513) izpostavita pet posledic modela:

- 1.) Dokler rezervacijska mezda ni enaka najnižji ponujeni, je verjetnost najdenja službe manjša kot 1, tako da lahko pride do nastanka »iskalne brezposelnosti«. Do nje pride, ko posamezniki ne sprejmejo prve službe, ki jim je ponujena, kar je tudi racionalna strategija v svetu nepopolnih informacij.
- 2.) Ker so vedno vse izbrane rezervacijske mezde pod mezdami, ki so primerne za posameznikov nivo veščin, $W^*(K^*)$, bodo praktično vsi posamezniki »podzaposleni«, ko enkrat najdejo zaposlitev. Ta podzaposlenost je strošek nepopolnosti informacij in do nje pride, ker imajo zaposleni, ko enkrat službo dobijo, pričakovane zaslužke manj kot W^* .
- 3.) Dva sicer popolnoma enaka posameznika lahko na koncu dobita različne mezde. Četudi imata torej enak nivo veščin in izbereta enako rezervacijsko mezdo, lahko zaradi čiste sreče eden dobi službo z višjo plačo, ki jo najde v razponu od W_R do W^* .
- 4.) Ceteris paribus, vse, kar povzroči, da brezposelni intenzivneje iščejo zaposlitev, zmanjšuje trajanje brezposelnosti.
- 5.) Če posamezniku padejo stroški brezposelnosti, naj bi ta dvignil svojo rezervacijsko mezdo, torej naj bi bil lahko bolj izbirčen pri iskanju zaposlitev.

Model iskanja služb lahko razširimo tudi na področje migracij. Kot že omenjeno, model človeškega kapitala ne more zadovoljivo pojasniti, kako migranti iščejo in tudi najdejo informacije, zato lahko uporabimo teorije in tehnike analize iskanja služb na trgu dela. V tem pristopu lahko gledamo na migracije kot na rezultat vrste odločitev glede iskanja, kjer so lahko verjetnosti ocenjene za vsako izbiro (Armstrong & Taylor, 2000, str. 156).

Ker obstaja mnogo različnih ciljnih regij in ker imajo posamezniki različne verjetnosti izbire katere koli izmed njih, je verjetnost, da se posameznik h preseli iz domače regije i v ciljno regijo j , enaka:

$$P_{hij} = A/B \quad (2)$$

V zgornji enačbi A predstavlja moč potega regije j, B pa odraža nasprotno usmerjeno moč potiska vseh ostalih možnih ciljnih regij. A v enačbi je (1) funkcija osebnih lastnosti migrantov in (2) lastnosti regije j.

V modelih iskanja služb postane razlikovanje med špekulativnimi migranti in pogodbenimi migranti izjemno pomembno, saj so za špekulativne migrante migracije bistven del zbiranja informacij in procesa iskanja služb. Po drugi strani pa so migracije za migrante, ki že imajo pogodbo za službo v drugi regiji, izid procesa in ne del iskanja službe (Armstrong & Taylor, 2000, str. 156).

Čeprav je model iskanja služb matematično zahtevnejši kot predhodni modeli migracij, nudi raziskovalcem več realizma. Ker se migracije izjemno počasi prilagajajo medregijskim razlikam v mezdah in zaposlitvenih priložnostih, je dodatna prednost modelov iskanja služb, da lahko v ekonomski model vključijo tudi odloge pri prilagajanju. Armstrong & Taylor (2000, str. 156) omenjata vsaj tri tovrstne odloge:

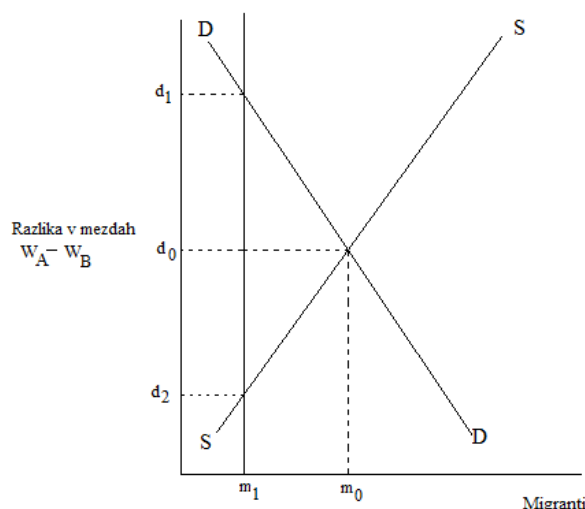
- 1.) odloge v toku informacij iz uspešnih in bogatih regij potencialnim migrantom drugod,
- 2.) odloge, do katerih pride, ko se migranti odzovejo na pridobljene informacije in pričakovanji o tem, kaj lahko pridobijo drugod,
- 3.) prilagoditvene odloge njihovih reakcij na ustvarjena pričakovanja.

2.11 Nelegalne migracije

Ker velik del migracij poteka po nelegalnih tokovih mimo želja in zakonov priselitvenih držav, se za tovrstne migracije uporabljajo pojmi neprave (angl. irregular), nezabeležene (angl. undocumented) in največkrat nelegalne migracije. Nelegalnost lahko pomeni, da so priseljenci vstopili v priselitveno državo v nasprotju z njenimi zakoni ali pa da so naredili nekaj, kar krši pravila o legalnem vstopu. Slednje je lahko posledica daljšega bivanja kot je predvideno ali pa delo, kljub temu da viza to prepoveduje, ker gre npr. za turistično ali študentsko vizo (Chiswick, 2001, str. 74).

Chiswick (2001, str. 74-78) pojasnjuje nelegalne migracije na podlagi klasične teorije migracij, kjer upošteva samo ekonomski motiv za selitev. Za primer vzame dve hipotetični državi, A in B, kjer imajo delavci za dan nivo usposobljenosti v državi A višje realne mezde, poleg tega pa obstajajo tudi zakonske in stroškovne prepreke za migracije. Če pride do zmanjšanja stroškov selitve in zadostne razlike v realnih mezdah, se posledično donosnost investicije v selitev poveča. Če ta donosnost presega posameznikove stroške oziroma diskontno stopnjo, se pojavi spodbuda za selitev. V svetu brez omejitev migracij bi se ravnotežje vzpostavilo na način, opisan s strani klasične teorije migracij, pri stopnji migracij m_0 in razliki v mezdah d_0 , kot je prikazano na Sliki 1.

Slika 1: Ponudba in povpraševanje po migrantskih delavcih

Legenda: m_0, d_0 : Ravnotežno število priseljenih delavcev m_0 in razlika v mezdi d_0 ; m_1, d_1 : število priseljenih delavcev in razlika v mezdah, če so migracije omejene na m_1 ; $d_1 - d_2$: ekonomska renta, pridobljena kot posledica omejitve legalnih migracij na m_1 .

Vir: B. R. Chiswick, *economics of illegal migration for the host economy*, 2001, str. 76

V realnosti pa seveda obstajajo (legalne) prepreke migracijam, ki lahko povzročajo tudi dolgotrajnejše preseganje donosnosti migracij nad diskontno stopnjo, kar je na Sliki 1 prikazano kot večja razlika v mezdah d_1 . Zaradi izenačevanja faktorskih cen, kot posledica selitve ostalih proizvodnih faktorjev in proste trgovine z dobrinami, se omenjena večja razlika v mezdah ne ohranja v neskončnost. Kljub temu pa v vmesnem obdobju pride do večjih ekonomskih koristi migracij (razlika v mezdah $d_1 - d_2$), četudi so te lahko nelegalne. Ponudba nelegalnih priseljencev je tako naraščajoča funkcija razlike v mezdah ter narašča, ko se znižujejo stroški selitev, ko se zmanjšuje možnost prijetja, in manjša, ko je kazen v primeru prijetja. Na nasprotni strani pa po nelegalnih delavcih povprašujejo delodajalci zaradi razlike med mezdami, plačanimi legalnim delavcem, in rezervacijskimi mezdami, ki jih plačujejo nelegalnim migrantom. Nelegalne migracije so tako posledica neravnotežij na mednarodnih trgih dela zaradi nesvobodnega gibanja produkcijskih faktorjev (Chiswick, 2001, str. 75-77).

2.12 Prisilne migracije

V nerazvitih državah so možne destinacije večini potencialnih migrantov omejene zaradi vladnih politik in revščine, po drugi strani pa v teh državah število migrantov, ki so bili nasilno preseljeni zaradi političnih, socio-ekonomskih in ekoloških razlogov, stalno narašča. Kljub temu da so prisilni migranti zelo heterogena skupina, saj nekateri bežijo pred sistematičnim zatiranjem, drugi npr. pred naravnimi nesrečami, pa na vse vpliva vrsta vzročnih dejavnikov (Wood, 1994, str. 607).

Trend naraščanja prisilnih migracij ni le posledica kratkotrajnih geopolitičnih sprememb, pač pa tudi sistematična reakcija na trajne socio-ekonomske spremembe. Poleg tega pa je število prisilno razseljenih oseb najverjetneje tudi podcenjeno zaradi konvencionalne definicije beguncev, ki ne vzame v obzir oseb, ki so bile preseljene/izseljene zaradi etničnih konfliktov, življenjsko ogrožajočih okoljskih in ekonomskih pogojev ter prisilnih povratkov v domovino. Begunci in prosilci azilov so le majhen del oseb, ki bežijo iz svojih skupnosti zaradi nasilnih diskriminacij, nemirov in ostalih ogrožajočih ekonomskih in ekoloških okoliščin. Čeprav večina teorij migracij postavlja v ospredje ekonomske razloge za selitev, se pojavlja čedalje več teorij, ki upoštevajo tudi kulturne, etnične in politične vplive. Celovito teorijo migracij beguncev je dejansko težko oblikovati, ker so neprostoVOLjne migracije osnovane na zapletenem odločitvenem procesu in različnih vzročnih dejavnikih (Wood, 1994, str. 608).

Kunz (1973, str. 131-134) večino begunskih tokov razloži v kinetičnem modelu, v katerem zunanje sile potiskajo begunce iz nemirnih območij. Tokove beguncev razvrsti v dva kinetična tipa:

- 1.) **Pričakovani tok beguncev.** Begunci tega tipa zapustijo domovino pred poslabšanjem vojaških ali političnih okoliščin, ki bi jim preprečile selitev. Ponavadi imajo taki begunci poprejšnje znanje jezika priselitvenega območja, so relativno finančno preskrbljeni in imajo načrt, kako se zaposliti v novi državi v poklicu, ki so ga tudi prej opravljali. S kinetičnega vidika pričakovani tok beguncev sledi enakemu vzorcu kot svobodne migracije potiska-potega, vendar dejavniki potega pri njih ne igrajo vidne vloge. Če bi, bi se najbrž že prej odločili za migracije in bi tako spadali v kategorijo prostovoljnih migrantov.
- 2.) **Akutni tok beguncev.** Akutni tok beguncev je posledica velikih političnih in vojaških sprememb in se močno razlikuje od pričakovanega toka, tako v selektivnosti kot tudi v kinetičnosti. Begunci tega tipa ponavadi bežijo množično ali pa posamezno oziroma v skupinah, če njihov beg onemogoča vojska. Dejavniki potiska prevladuje oziroma je edini prisoten, njihov primarni cilj pa je varnost v sosednjih državah, kjer naj bi dobili azil.

Nadalje Kunz (1981, str. 42-43) ne glede na to, ali zapustijo državo kot pričakovani ali kot akutni, razporedi begunce v tri kategorije, in sicer glede na njihovo socialno razmerje do prebivalstva domače države:

- 1.) **Večinsko identificirani begunci** (*angl. majority identified refugees*). Sem spadajo tisti begunci, ki trdno verjamejo, da njihovo oporekanje dejavnikom oziroma pogojem deli večina prebivalstva države, ki so jo zapustili.
- 2.) **Begunci, odtujeni zaradi dogodkov** (*angl. event-alienated refugees*). Ti begunci so ambivalentni ali razočarani zaradi odnosa svojih narodnjakov. Ambivalentnost izhaja

iz njihove prvotne želje po identificiranju z narodom, ki jih je nato zavrzel. Sem spadajo verske in etnične manjšine in manj pogosto socialni razredi. Za razliko od prejšnje kategorije, odtujeni begunci redko upajo na povratek v domovino.

- 3.) **Begunci, odtujeni zaradi lastnih vzgibov** (*angl. self-alienated persons*). Ta kategorija vsebuje izgnance, ki se zaradi osebnih ali filozofskih prepričanj ne želijo identificirati z narodom.

Običajno se brez težav razporedi begunce oziroma posameznike v eno izmed naštetih kategorij socialnih razmerij. Po drugi strani pa je občasno težko določiti, ali samo-odtujeni posameznik spada v kategorijo beguncev ali prostovoljnih imigrantov. Glede na odnos do izselitve, tako Kunz (1981, str. 43-45) begunske skupine deli na:

- 1.) **Skupina reakcija na usodo**, ki so ponavadi vojni begunci, žrtve revolucij ali izgnanci. Večina jih spada pod večinsko identificirane begunce, pogosto pa vključujejo tudi odtujene zaradi dogodkov. Pogosta skupna lastnost te skupine je, da zbežijo obotavljajoče, brez vidne rešitve, njihov beg pa je posledica neke za njih nevzdržne situacije.
- 2.) **Namenska skupina**; ponavadi so sami krivi za svojo begunsko situacijo in se močno razlikujejo od reaktivnih skupin. Občasno se jih težko loči od prostovoljnih migrantov. Skupina se deli na dve podskupini, in sicer self-fulfilling skupino in skupino revolucionarjev. Lastnost prvih je, da skoraj vedno vsebujejo osebe, ki so postale odtujene zaradi nepremostljivega lastnega prepričanja oziroma zaradi prizadevanja za organizacijo družbe, v okviru manjšinske ideologije, ki je nezdržljiva s trenutno, večinsko. Drugo podskupino tvorijo samo-odtujeni izgnanci, ki usmerjajo svoje delovanje k revolucijam, ki bi spremenile vlade oziroma način življenja v njihovi domovini.

Čeprav je vsak tok beguncev svojstven, na prisilne migracije pogosto vplivajo podobni ekonomski in politični dejavniki, kar pomeni, da na prisilne migrante pogosto vplivajo dejavniki, ki vplivajo tudi na ostale vrste migrantov. Dejavnike potiska, ki spodbujajo prisilne migracije, Wood (1994, str. 614) razvrsti na tri (tudi medsebojno prekrivajoče) skupine:

- 1.) Politična nestabilnost, vojne in pregonjanja. To so pogoji, ki ponavadi vplivajo na begunce.
- 2.) Življenjsko ogrožajoče ekonomsko propadanje in ekološke krize. V to skupino ponavadi spadajo pogoji, ki povzročajo mednarodne ekonomske migrante, kot so npr. začasni delavci, nelegalni migranti in podobno.
- 3.) Etnični, verski in plemenski konflikti. Ti pogoji povzročajo močna teritorialna in nacionalistična čustva, nestrpnost do tujcev in etnična čiščenja.

3 Migracijske politike

3.1 Migracijske politike skozi zgodovino

Neoklasični teoretiki so imeli dolgo vpliv na oblikovanje migracijskih politik preko prepričanja, da migracije določajo tržne sile. Kljub prepričanju neoklasičnih ekonomistov, da bi državne oziroma vladne politike le z (večinoma) negativnimi posledicami popačile trg migracij, ima državni nadzor nad migracijami relativno dolgo zgodovino. Potencialno izseljevanje so države pogosto preprečevale s prepovedmi. Merkantilistično pojmovanje bogastva, sestavljenega večinoma iz ljudi, je evropske vladarje prepričalo k prepovedim izseljevanj. Nemško, rusko, francosko in ameriško privabljanje usposobljene delovne sile iz Britanije je tako rezultiralo v prepovedi emigracij v dvajsetih letih devetnajstega stoletja. Novejše primere preprečevanja izseljevanja pa se lahko najde v prepovedih fašističnih režimov Španije in Portugalske ter s strani sovjetskega bloka. Po drugi strani pa rekrutiranje delovne sile sega v antični čas, ko so bila osvajanja ozemelj pogosto motivirana s strani jemanja sužnjev za ceneno delovno silo. Še v času zgodnje moderne dobe je bilo sužnje-lastništvo del kolonialnega gospodarstva. Ko je bilo enkrat suženjstvo odpravljeno, so se države začele zatekati k pogodbenim migracijskim sistemom, kolonije pa so začele privabljati imigrante za naselitev. Čeprav je hitra industrializacija Evrope potrebovala delo priseljencev, pa so bile migracije v tem obdobju bolj ali manj posledica spontanega odločanja in privabljanja delavcev s strani delodajalcev, in ne posledica rekrutiranja držav oziroma vlad. ZDA, Britanija, Kanada, Avstralija, Francija in Nemčija so do prve svetovne vojne uporabljale določene politike s ciljem omejitve migracij določenim etničnim skupinam. Zato je hipoteza o laissez-faire obdobju migracij, ki se je končalo s prvo svetovno vojno, zavajajoča, saj je bilo devetnajsto stoletje predvsem obdobje eksperimentiranja z nadzorom nad migracijami (Castles, 2004, str. 854-856).

Kmalu po koncu druge svetovne vojne so vlade več zahodnoevropskih držav ponovno vzpostavile migracijske sheme z vladami tradicionalnih priselitvenih držav (Avstralije, Kanade, Južne Afrike in Nove Zelandije). Te države so prostovoljno sprejele razseljene ljudi, delno iz humanitarnih razlogov, delno pa tudi zaradi lastnega pomanjkanja delovne sile. Migracijske politike tradicionalnih imigracijskih držav so v tem času predvidevale dolgotrajno bivanje migrantov in so ciljale na privabljanje predvsem belih evropskih priseljencev. Zaradi kombinacije vse manjšega priseljevanja iz Evrope in vse večjih kritik migracijskih politik, ki favorizirajo belce, so tradicionalne imigracijske države konec šestdesetih let spremenile svoje migracijske politike in dovolile vstop tudi drugim državljanom, ne le belim Evropejcem. Sprememba politik v smeri nediskriminacije je posledično spremenila sestavo migracijskih tokov v te države, hkrati pa tudi sestavo njihovega prebivalstva. S spremembo kriterijev za priselitev so tradicionalne priselitvene države začele poudarjati družinske vezi, poznavanje jezika, izobrazbo, veščine in ostale značilnosti (United Nations, 2004, str. 71-72; Appleyard, 2001, str. 8-9).

Azija

Z razdelitvijo indijske podceline na Indijo in Pakistan v poznih štiridesetih je bilo razseljenih na milijone hindujcev in muslimanov. V tem času so se začeli pojavljati pritiski na kolonialne sile za priznanje neodvisnosti kolonij, ko so se te osamosvojile, pa je nastalo veliko držav, vsaka odgovorna za svojo migracijsko politiko. Te so bile večinoma restriktivne, tako da je bilo v prvem desetletju po vojni le za vzorec migracij v in iz Azije. V sredini naslednjega desetletja pa so se začele pojavljati spremembe velikosti, smeri in sestava emigracij iz Azije in Pacifika. Prvi pomemben dejavnik je bil že omenjena sprememba v smeri nediskriminacijske politike tradicionalnih priselitvenih držav, česar posledica je bil beg možganov iz Azije. Drugi dejavnik je bil posledica zaostrovanja Vietnamskega konflikta, ki razselil sto tisoče beguncev, sprva po jugovzhodni Aziji in nato na Zahodu. Tretji dejavnik pa je bil povečano povpraševanje po delu z nafto bogatih držav Bližnjega vzhoda, ki so sredi sedemdesetih let uvozile na tisoče azijskih delavcev za izgradnjo in servisiranje industrijskih in infrastrukturnih projektov (Appleyard, 2001, str. 9-10).

V poznih osemdesetih je bilo v z nafto bogatih državah Bližnjega vzhoda že šest milijonov delovnih migrantov, vendar se je zaradi izbruha zalivske vojne kar dva milijona gostujočih delavcev odločilo za vrnitev v domovino. S prenehanjem povpraševanja po tujih delavcih v zahodni Aziji se je rekrutiranje preusmerilo na območje Japonske, Južne Koreje in hitro razvijajočih se držav jugovzhodne Azije. Vlade so se v teh državah večinoma posluževale pogodb o uvozu delavcev preko agencij za rekrutiranje, saj so bile mnenja, da je na ta način migracije lažje nadzirati in uravnavati. Podobno kot zahodnoevropske države sta tudi Japonska in Južna Koreja sprejeli povečini le visoko usposobljene delavce, ki jih je v njunem gospodarstvu primanjkovalo. Nasprotno pa je v hitro rastočih gospodarstvih Kitajske, Tajske, Malezije in Singapurja primanjkovalo tako usposobljene, kot tudi neusposobljene delovne sile (United Nations, 2004, str. 73).

Zaradi velikih investicijskih vlaganj tujih multinacionalk v azijske države so postale migracije na tem kontinentu izjemno kompleksne. Čeprav še vedno obstajajo države, ki ali neto izvažajo delavce ali pa neto uvažajo, pa je čedalje več takih, ki imajo lastnost obojega. To so predvsem Indija, Malezija, Južna Koreja, Singapur in Tajski.

V zahodni Aziji so migrantski delavci ponavadi rekrutirani s strani agencij in imajo delovne pogodbe za eno leto, z možnostjo podaljšanja. Delavci ne smejo zamenjati delodajalca, poleg tega pa je le majhnim kategorijam delavcev dovoljeno s seboj pripeljati tudi družine. V nekaterih državah zakonodaja dovoljuje hišnim pomočnikom menjavo delodajalcev, kar pomeni možnost drugačnih delovnih pogojev, kot je bilo na začetku dogovorjeno, nemalokrat v smeri poslabšanja (United Nations, 2004, str. 74).

Afrika

Delovne migracije v Južnoafriško republiko so se izjemno povečale po odpravi apartheida in s tem povezanih visokih kazni za nelegalne priseljence, kljub temu da obstaja še zmeraj precej strog nadzor nad priseljevanjem v obliki Aliens Control Act iz leta 1995. JAR sedaj sprejema le začasne delovne migrante, čeprav na videz dopušča veliko število nedokumentiranih priseljencev. Zakon o priseljevanju iz leta 2002 ureja ukrepe in pogoje, pod katerimi je delovnim migrantom dovoljen vstop v državo. Zakon določa sistem kvot za delovna dovoljenja z osredotočenjem na izobražene/izkušene delavce. Čeprav je JAR najbolj razvita in najbogatejša afriška država zaradi česar privablja veliko migrantov, pa je tudi sama velik izvoznik izobražene delovne sile.

Druge primere prostovoljnih mednarodnih migracij v Afriki lahko najdemo v Slonokoščeni obali, ki je še v devetdesetih spodbujala migracije iz sosednjih držav za delo na plantažah. Gabon je rekrutiral migrante iz bližnjih držav ter iz Evrope za delo v naftni industriji, Bocvana pa je privabila številne priseljence iz bližnjih držav po spremembi svojih imigracijskih zakonov v devetdesetih letih (United Nations, 2004, str. 74).

Evropa

Po drugi svetovni vojni je po gospodarskem vzponu, ki je sledil obdobju obnove, prišlo do pomanjkanja delovne sile, zlasti v državah, katerih prebivalstvo je bilo najbolj prizadeto zaradi vojne. Zato so se v petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja Belgija, Francija, Zvezna republika Nemčija (v nadaljevanju ZRN), Nizozemska, Švedska in Švica odločile za začasen sprejem tujih delavcev. Sprva so te države uvažale tuje delavce le iz neposredne bližine. Tako je Švedska uvozila delavce s Finske, Švica iz Italije in ZRN, Francija pa iz Alžirije, Belgije, Italije in Španije. Vendar zaradi še vedno naraščajočega povpraševanja po delu in omejene ponudbe delovne sile iz bližnjih držav, uvoz delavcev od sosed ni več zadostoval potrebam. Države, kjer je primanjkovalo dela, so se zato odločile za uvoz delavcev iz bivših kolonij, tradicionalnih geopolitičnih zaveznic ali pa držav, s katerimi so imele zgodovinske vezi (Zlotnik, 2001, str. 234).

Najpomembnejše kontinentalne uvoznice delovne sile so v petdesetih in šestdesetih letih uporabljale podobne politike uravnavanja migracij. Njihov cilj je bilo zagotoviti striktno začasno delo tujcev z rotacijo delavcev, kar je pomenilo zamenjavo enega delavca z drugim, ko je prvemu poteklo delovno dovoljenje. Zasebna rekrutiranja delavcev so bila redka, saj so večino pridobivanja delovne sile opravili potencialni delodajalci ali pa predstavniki vlad priselivitvenih držav. Vendar so priselivitvene države, zaradi globlje recesije, ki je sledila naftnim šokom leta 1973, spremenile mnenje o koristnosti tuje delovne sile in opustile privabljanje tujih delavcev, ali pa so uvedle ostre omejitve vstopu novih migrantov. Poleg tega so spodbujale tudi vrnitev migrantov v njihove domovine. Obstoječi

migranti so dobili daljša delovna dovoljenja, pod določenimi pogoji pa so se jim lahko pridružili tudi neposredni sorodniki – partner in otroci (Zlotnik, 2001, str. 234-235).

Da bi zaščitila svoj trg dela v pogojih naraščajoče brezposelnosti, je npr. Nemčija v obdobju naftne krize v sedemdesetih nudila spodbude migrantom za vračanje v domovino. V večini držav je tako praktično prišlo do prenehanja rekrutiranja, vlade pa so tudi začele preprečevati združevanje družin. Sheme in politike omejevanja so imele večinoma omejen uspeh. Postopno izboljšanje produktivnosti in konkurenčnosti v naslednjem desetletju je z gospodarskim oživljanjem prineslo ponovno rekrutiranje tujih delavcev, vendar na precej manjši ravni. V devetdesetih letih je bilo priseljevanje delavcev v Evropo čedalje bolj posledica bivših kolonialnih vezi Španije in Portugalske z Latinsko Ameriko. Vse večja integracija Evrope v tem času je imela za posledico naraščajoče notranje preseljevanje visoko izobraženih delavcev. Sestava migrantov je vsebovala tudi pogodbene delavce iz vzhodne Evrope ter nizko izobražene delavce iz severne Afrike in Azije (United Nations, 2004, str. 73).

3.2 Dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje migracijskih politik

Migracijske politike, zlasti v zvezi z nelegalnimi migracijami se vse pogosteje pojavljajo v predvolilnih soočenjih, prav tako pa mediji in javnost nasploh veliko časa in prostora namenjajo omenjeni tematiki. Logični zaključek je, da navkljub vsem vladnim trudom in politikam za zaježitev (nelegalnih) migracij, te še vedno naraščajo, kar pomeni, da so politike povečini neučinkovite. Ta neučinkovitost izhaja iz nedoseganja ciljev politik. Za oblikovanje učinkovite migracijske politike je potrebno poznavanje dejavnikov, ki oblikujejo migracijske procese in vplivajo na oblikovanje politike. Castles (2004, str. 857-870) jih razdeli na:

- 1.) **Dejavniki, ki izhajajo iz socialne dinamike migracijskega procesa.** Na oblikovanje migracijskih politik sta vplivali dve zavajajoči in na podlagi zgodovinskih dejstev napačni prepričanja, in sicer: (a) ekonomska vera v tržni mehanizem neoklasične teorije; (b) birokratska vera v možnost vplivanja na migracije preko zakonov in pravil. Iz obeh prepričanj izhaja ideja, da se migracije zlahka regulira in nadzira. Migracijske politike so bile v preteklosti zato neuspešne, ker niso upoštevale družbenega oziroma socialnega vidika migracijskega procesa. To pa opisujejo naslednji dejavniki:
 - a. *Verižne migracije in mreže*: te olajšujejo selitve v tuje države in nudijo pomoč pri iskanju dela, stanovanj in ostalih potreb. Tovrstne povezave nudijo vitalne resurse za posameznike in skupine in se jih zato lahko imenuje socialni kapital.
 - b. *Družine in skupnosti*: migracijske odločitve ponavadi sprejemajo družine ali gospodinjstva in ne posamezniki.
 - c. *Pozicija znotraj življenjskega cikla*: ekonomski migrant je ponavadi mlada oseba, ki išče zaposlitev na tujem in se želi vrniti, ko nabere dovolj denarja. Zaradi težav pri doseganju tega cilja se bivanje na tujem ponavadi zavleče.

- d. *Dejavnosti migracij*: se razvije iz migracijskih mrež, saj ko enkrat pride do migracijskega toka, na dan pridejo številne potrebe po določenih storitvah, ki jih nudijo potovalni agenti, stanodajalci, odvetniki ... Podpora migracijam je tako velik in večinoma tudi legalen mednarodni posel.
- e. *Politike kot priložnostne strukture*: pravila in zakoni postanejo le še nova ovira, ki jo je v bitki za preživetje potrebno preskočiti. Potencialni migranti se tako ne odločijo ostati doma zaradi prepovedi vstopa v tujo državo. Politike tako postanejo priložnostne strukture, ki se jih primerja in s katerimi se pogaja.
- f. *Migracijske agencije*: ko do migracij enkrat pride, te postanejo samozadosten in samo-ohranjajoč družbeni proces. Ta sociološki in antropološki vidik je potrebno vključiti v ekonomske modele in pravne ureditve.
- g. *Strukturna odvisnost od emigracij*: kjer vlade podpirajo in spodbujajo izseljevanje, to lahko postane dolgoročna strukturna lastnost gospodarstva, kar čez čas lahko vodi v nastanek kulture emigracije, kjer se ljudje izseljujejo ne zaradi lastnih ciljev, ampak zato, ker so to storile generacije pred njimi.
- h. *Strukturna odvisnost od imigrantskega dela*: veliko držav v zahodni Evropi je v sedemdesetih letih spoznalo, da migrantov ne morejo preprosto odpustiti, saj ti opravljajo dela, ki jih domačini ne znajo ali zavračajo.

2.) **Dejavniki, povezani z globalizacijo in odnosi med severom in jugom.** Hitra gospodarska rast ter politične, tehnološke in kulturne spremembe, ki so posledica globalizacij, imajo tudi velik vpliv na velikost, smer in lastnosti migracij.

- a. *Razdelitev na sever in jug povzroča migracije*: čeprav mednarodne meje pomagajo pri ohranjanju neenakosti, ta ni več tako prisotna med sosednjimi državami, pač pa med industrijsko razvitim severom (zahodna Evropa, ZDA, Kanada, Japonska in Avstralija) in revnim jugom (Afrika, Azija in Latinska Amerika). Navkljub nekaterim hitrim razvojem pa je večina Juga še vedno pod vplivom revščine in nerazvitosti, kar ustvarja pogoje za migracije.
- b. *Globalizacija ustvarja kulturni kapital in tehnične pogoje za migracije*: čeprav globalizacija pomeni mednarodni tok kapitala, blaga, idej in ljudi, ponavadi države rade sprejemajo samo prva, do drugih dveh pa so sumničave. Zlasti je tok ljudi podvržen diferenciaciji in regulaciji.
- c. *Globalizacija spreminja lastnosti migracij*: kulturni in tehnični dejavniki, ki poganjajo migracije, tudi spreminjajo njen pojav, saj se ljudje lahko selijo na daljše razdalje, kar vodi v večjo etnokulturno raznolikost priselitenih držav.
- d. *Mednarodne skupnosti*: globalizacija povzroča spremenjen način sprejetja migrantov v družbo. Lažja potovanja in boljše komunikacije olajšata in omogočata mnogim ljudem življenje na tujem. Mednarodne skupnosti so opredeljene kot skupine v dveh ali več državah, ki sodelujejo v trajnih in pomembnih ekonomskih, političnih, socialnih ali kulturnih aktivnostih preko meja.

- e. *Nacionalna proti mednarodni logiki*: čeprav vladna prizadevanja za nadzor migracij vodi nacionalna logika, pa na večino sil, ki poganjajo migracije, vpliva transnacionalna logika. Zaradi jasnega trenda naraščanja transnacionalnega obnašanja in zavesti se nove oblike mobilnosti veliko bolj prilegajo transnacionalni logiki, kot pa nacionalnim zakonom o migracijah.
- f. *Nemigracijske politike*: ekonomisti poudarjajo, da so najvplivnejše politike, ki spodbujajo razvoj, tiste, ki ciljajo na svobodno trgovino in neposredne tuje investicije. Tako naj bi bile nemigracijske politike pomembnejše pri oblikovanju gibanja prebivalstva na relaciji sever-jug, kot pa eksplicitne migracijske politike.

3.) **Dejavniki znotraj političnih sistemov.** Težave migracijskih politik izhajajo iz že omenjenih dejavnikov in tudi zaradi interakcij teh dejavnikov s političnimi sistemi. Te pa so sami po sebi kompleksni in protislovni:

- a. *Politični konflikti znotraj izseljevalnih držav*: veliko izselitvenih držav je organiziralo posebne oddelke, ki urejajo rekrutiranje in ščitijo delavce. Vendar, ko gospodarstva postanejo odvisna od pošiljanja denarja v domovino, postane za vlade izjemno težko regulirati migracije ali zaščititi njihove delavce.
- b. *Konflikti interesov v priselitvenih državah*.
- c. *Konflikti interesov in skrite agende migracijskih politik*: interesne skupine so zlasti pomembne v zahodnem svetu, kjer so sestavni in legitimni del ustvarjanja politik. Delodajalci tako ponavadi podpirajo priseljevanje, medtem ko temu zaposleni nasprotujejo. Na socialnem nivoju ljudje lahko nasprotujejo priseljevanju v njihovih soseskah zaradi bojazni posledičnega padca cen nepremičnin. Spet drugi gledajo na priseljevanje kot na vir urbanega oživljanja ter kulturne raznolikosti. Vlade se zaradi naštetega težko odločajo v prid nekaterih interesnih skupin in ignoriranju drugih.
- d. *Politična zmožnost nadziranja migracij*: uradna politika in retorika poudarja nadzor migracijskih tokov, kar je v realnosti neizvedljivo.
- e. *Protislovja znotraj procesa ustvarjanja politike*: prisotne so tako imenovane klientelistične politike, v katerih na migracijske politike vplivajo močne in organizirane interesne skupine, kot so npr. kmetje ali gradbinci.
- f. *Pomembnost pravic*: pravice so izjemno pomemben dejavnik, ki omejuje vladam reguliranje migracij. Tako se npr. migranti pogosto sklicujejo na Evropsko konvencijo o človekovih pravicah.
- g. *Pomembnost civilne družbe*: poleg ustavnih in zakonskih omejitev politike pri oblikovanju migracijskih politik omejujejo tudi civilna družba in nevladne organizacije, ki se bojujejo proti diskriminaciji, rasizmu ter zastopajo pravice priseljencev.
- h. *Država blaginje*: socialne pravice so pomemben del sodobnih liberalnih držav. Kljub prevladujočemu mnenju, da socialna država privablja migrante, je ta mnogokrat vpliven dejavnik pri vključevanju priseljencev v družbo.

3.3 Z migracijami povezane politike

Po oceni Equality and Human Rights Commision (2009, str. 34) ne obstajajo nikakršni sistematični dokazi o značilnem negativnem vplivu priseljevanja na domače delavce. Po drugi strani pa ima priseljevanje pomemben vpliv pri oblikovanju politik trga dela. V Veliki Britaniji je priseljevanje, zlasti iz Vzhodne Evrope precej ciklično, saj imigranti pridejo v državo med obdobjem gospodarske rasti in gredo domov v času recesije. Kljub temu, da imajo torej migracije koristen proti-ciklični vpliv na trg dela, morajo oblikovalci politik vseeno bdeti nad njihovim vplivom na trg dela. Namesto sprememb migracijskih politik bi po mnenju Equality and Human Rights Commision (2009, str. 33) kazalo intervenirati pri izobraževanju, zaposlovanju in politikah države blaginje, saj imajo te večji vpliv na zaposlitvene možnosti tujcev in domačinov.

3.3.1 Politike, ki ciljajo na delavce

Politike bi morale biti usmerjene na reševanje težav nizko izobraženih delavcev, ki težko tekmujejo na trgu dela ne glede na to ali je to posledica priseljevanja ali drugih dejavnikov. Negativni vpliv priseljevanja na delavce, ki se nahajajo na dnu dohodkovne porazdelitve, bi se dalo lajšati z vpeljavo zaposlitvenih standardov, ki bi vključevali minimalno mezdo (Equality and Human Rights Commision, 2009, str. 34-35).

3.3.2 Politike, ki ciljajo na podjetja

Raziskave nakazujejo, da se podjetja na povečano ponudbo nizko izobraženih delavcev odzovejo z dvigom povpraševanja po delu. Za zagotovitev učinkovitejšega prilagajanja podjetij na spremenjene pogoje na trgu dela bi bile lahko ključne boljše napovedi glede bodočih tokov priseljevanja (Equality and Human Rights Commision, 2009, str. 35).

3.3.3 Politike, ki ciljajo na skupnosti

Priseljevanje vpliva na različne skupnosti na različne načine. V nekaterih skupnostih je npr. večja potreba po dodatnih izobraževalnih programih, medtem ko je v drugih lahko pomemben problem pomanjkanja sredstev v šolah. Zaradi tega obstaja potreba po fleksibilnejših politikah, ki ciljajo na raznoliko paleto težav. Poleg ekonomskih in socialnih politik pa Equality and Human Rights Commision, (2009, str. 36) opozarja tudi na potrebo po politiki, ki bi ciljala na dobre odnose med različnimi rasami in etničnimi skupinami, ki bi zagotavljale kohezijo skupnosti v katerih živijo.

3.3.4 Politike, ki ciljajo na priseljence

Glede na to, da priseljenci ponavadi najdejo bivališče v krajih, kjer že obstaja močna priseljska skupnost, bi kazalo vpeljati politike, ki spodbujajo priseljence k nastanitvi in

iskanju služb v skupnostih, kjer bodo manj verjetno tekmovali za delo z domačim prebivalstvom. Potrebne so torej politike, ki nudijo priseljencem informacije o lokalnih trgih dela, kjer dela tudi primanjkuje in politike, ki spodbujajo mobilnost tako domačega prebivalstva kot tudi priseljencev.

3.4 Politike za zmanjševanje migracijskih pritiskov

Vlade priselitenih držav, ki želijo v sodelovanju z izselitvenimi in tranzitnimi državami zmanjšati priseljivanje imajo na voljo tri večje ekonomske instrumente, in sicer trgovino, investicije in pomoč.

3.4.1 Trgovina

Trgovina vpliva na lokacijo in stroške proizvodnje blaga, saj če je blago proizvedeno tam kjer proizvodnja najcenejša in je to blago nato zamenjano za drugo blago, ki se najcenejše proizvaja na drugi lokaciji, potem obe območji pridobita. V ekonomiji naj bi bila tako trgovina najbližje »zastonj kosilu«. Trgovinske politike vplivajo na konkurenčnost proizvedenega blaga izselitvenih držav, prav tako pa tudi na zaposlenost v izvoznem in uvoznem sektorju izselitvenih in priselitenih držav. V pogojih proste trgovine se migracije, ki so posledica ekonomskih motivov, zmanjšajo zaradi izenačevanja faktorskih cen oziroma bolj natančno zaradi tendenčnega izenačevanja mezd, ko delavci migrirajo iz revnih držav v bogate. Države z relativnim obiljem dela oziroma, kjer je delo cenejše tako izvažajo delovno intenzivno blago. Sčasoma se kot posledica svobodne trgovine zmanjšajo razlike v mezdah in cenah blaga, kar vodi do zmanjšanja migracijskih pritiskov. V okvirih (neo)klasične ekonomske teorije sta tako trgovina in migracije substitut/nadomestek (Martin & Straubhaar, 2002, str. 13-14).

V opisanem procesu iz prejšnjega odstavka teorija menjave poudarja tako imenovano komparativno statiko – fotografijo gospodarstva prej in potem. Ker ekonomisti te šole večinoma proučujejo statično ravnotežje in posvečajo manj pozornosti procesu prilagajanja, lahko v vmesnem obdobju ekonomske integracije, ki lahko traja tudi desetletja, pride celo do skoka migracij oziroma začasnega povečanja izseljevanja. Komparativna statika tako sicer obljublja manj migracij, a šele ko pride do večje ekonomske integracije držav. Kljub temu večino proučevalcev priporoča politike, ki podpirajo svobodno (svobodnejšo) trgovino, saj obljuba manjših migracij na dolgi rok izniči kakršnokoli kratkoročno povečanje migracij (Martin & Straubhaar, 2002, str. 14-15).

3.4.2 Investicije

Gospodarstvo raste hitreje s pomočjo vlaganj v opremo, izobraževanje in infrastrukturo, saj vse naštetu povečuje produktivnost delavcev. Investicije tako današnji vložek spremenijo v prihodnji donos, vložki pa lahko izvirajo iz domačih prihrankov ali prihrankov tujcev, ki v

svoje prihranke investirajo v tujini. Kljub precejšnji raznolikosti vrst investicij pa so neposredne investicije tiste, ki najverjetneje spodbudijo ekonomsko rast in produktivnost (Martin & Straubhaar, 2002, str. 15).

Portfeljske investicije in tuje neposredne investicije (v nadaljevanju TNI) sta dve vrsti zasebnih investicij v izselitvenih državah. TNI so privatne investicije, običajno v izgradnjo tovarne oziroma drugega delovnega mesta na območju, ki ni znotraj države, kjer so prihranki nastali. Takšnemu uvozu prihrankov ponavadi sledita tudi uvoz menedžerjev in opreme. Tuje portfeljske investicije pa so po naravi drugačne, saj ponavadi pomenijo uporabo prihrankov, ki izvirajo iz ene države za nakup deleža podjetja v drugi državi. Podjetja pa lahko nato uporabijo zaslužek od prodaje delnic za modernizacijo in širitev, kar vodi v povečevanje delovnih mest. Opozoriti je potrebno, da so TNI spodbujene s pričakovanih dobičkov, tako da njihov glavni motiv ni zmanjševanje migracijskih pritiskov. Večino TNI gre tako npr v srednje- in nizko-dohodkovne države, ki so same neto priselitvene države (primer Malezije in Tajske) oziroma so na pragu prehoda iz neto odselitvenih držav v neto priselitvene države (primer Češke in Madžarske) (Martin & Straubhaar, 2002, str. 15-16).

TNI pogosto povzročajo grozdenje oziroma ekonomije obsega. Tako lahko v nasprotju z običajno napovedjo, kjer povečanje ponudbe kapitala zniža njegovo ceno, pride do naraščajočih donosov dodatnih TNI vsaj v določenem časovnem obdobju.

Multinacionalke tako v mednarodni menjavi kot tudi v TNI igrajo pomembno vlogo, saj poteka dve tretjini svetovne trgovine med podružnicami več kot 40,000 multinacionalk, polovica trgovine multinacionalk pa poteka med podružnicami istega podjetja (Martin & Straubhaar, 2002, str. 16).

3.4.3 Pomoč

Večina pomoči nerazvitim državam oziroma državam v razvoju je pogojeno z uporabo »pravih« politik, ki ciljajo različna področja od varovanja okolja pa do spoštovanja človekovih pravic. Vendar pa je proučevanje konfliktov, ki so v 1970ih povzročili največ beguncev je pokazalo, da je pomoč pogosto celo stopnjevala konflikte ali pa jih ohranjala, kar je vodilo v povečanje števila beguncev. Pomoč tako enako verjetno lahko poveča ali zmanjša tokove beguncev (Martin & Straubhaar, 2002, str. 17).

3.5 Celostne politike sodelovanja pri razvoju

Ko se države odločijo za tako imenovane politike sodelovanja, ki naj bi v teoriji povezale politike priseljevanja ter razvoja, je to večinoma le krinka za prisilne izselitve priseljencev, ki za to dobijo v zameno skromno finančno pomoč ali nekakšno obliko hitrega (a tudi neučinkovitega) izobraževanja. Celostna politika sodelovanja pri razvoju pa lahko po drugi

strani koristi vsem trem ključnim udeležencem procesa priseljevanja, in sicer odelitvenim državam, priselitvenim državam in priseljencem samim (Weil, 2002, str. 41-42).

Kljub temu da se je v zadnjih dvajsetih letih večino Zahodnih držav posluževalo politik ciljanja na ničelno stopnjo migracij, pa te politike večinoma niso bile uspešne. Nekatere države so celo zaostrole pogoje združevanja družin ter sprejemanja beguncev, vendar so takšne politike pogosto vodile v neuspeh tako pri državah gostiteljicah kot tudi pri samih priseljencih. Neuspeh je predvsem posledica dejstva, da ko so izčrpani vsi legalni viri vstopa v državo, se priseljenci začnejo posluževati nelegalnih načinov, mimo uradnih kanalov. Restriktivne politike priseljevanja so neučinkovite tudi zaradi posledičnega dvoma v zavezanost k osnovnim človekovim pravicam v državah gostiteljicah poleg tega pa ne žanjejo pomembnih koristi priseljevanja, kot sta npr. pomanjkanje delovne sile ter izboljšanje demografskih težav (Weil, 2002, str. 43-44).

Namesto restriktivnih politik priseljevanja je v interesu tako držav gostiteljic kot tudi migrantov samih, da države vzpostavijo politike, ki dovolijo vstop določenemu številu ljudi preko treh tradicionalnih kanalov: združevanje družin, status beguncev in zadovoljevanje potreb po delavcih. Kljub vsemu pa tak uravnovešen pristop ne bi rešil problema nezakonitega priseljevanja. Weil (2002, str. 44) kot rešitev predlaga sodelovanje z odselitvenimi državami, kar po njegovo lahko odigra ključno vlogo.

Weil (2002, str. 48-50) omenja tri področja politik sodelovanja, na katerih bi odselitvene države imele koristi, in sicer:

- 1) **Povečano kroženje ne-priseljencev s pomočjo boljše dostopnosti viz.** Restriktivne politike podeljevanja viz imajo lahko negativne posledice za države v razvoju zaradi omejevanja možnosti trgovanja in intelektualne menjave. Vzdržna ciljna politika sodelovanja bi spodbujala državljane držav v razvoju k potovanjem v razvite države skozi boljšo dostopnost viz.
- 2) **Večji vpliv pošiljanja denarja v domovino in ekonomskih investicij.** Povečano priseljevanje v razvite državi, kot posledica sodelovanja, bi povečala količino denarja, ki ga imigranti pošiljajo v domovino, saj bi se tako lahko več stalnih ali začasnih delavcev odločilo za migracije in iskanje služb v razvitih državah. Politika sodelovanja bi zagotovila boj proti korupciji v državah v razvoju, ki pobere velik delež poslanega denarja. Zagotovila bi mehanizem preko katerega bi migranti ceneje in varneje lahko pošiljali denar v domovino. Ta denar pa bi se z ustreznimi spodbudami lahko porabil za projekte, ki pospešujejo gospodarski razvoj nerazvitih držav.
- 3) **Povratak in ponovno kroženje izobraženih delavcev, upokojenecv in sezonskih delavcev.** Pogoste so izkušnje relativno mladih upokojenih priseljencev, ki bi se radi (vsaj začasno) vrnili v domačo državo, a si tega ne upajo, ker se bojijo, da tam ne bi dobili svojih pokojnin oziroma bi jim bil onemogočen povratak v priselitveno državo za obisk sorodnikov ali prijateljev. S podobnimi težavami se srečujejo tudi sezonski

delavci. Politika sodelovanja bi lahko rešila problem z posebnimi vizami, ki bi posameznikom omogočale stalne prehode mej. Namesto da bi se zaradi skrbi o možnosti ponovne vrnitve v priseljitveno državo sezonski odločili nelegalno ostati, bi se s takimi vizami lahko brezskrbno vrnili domov, saj bi lahko naslednjo sezono zopet prišli delat v priseljitveno državo.

Poleg koristi za odselitvene države naj politike sodelovanja pri razvoju prinašale tudi koristi državam gostiteljicam. Weil (2002, str. 51-53) omenja predvsem:

- 1.) **Sodelovanje in delo.** Nekatero evropske države raje uredijo status nizko izobraženih nezakonitih priseljencev preko amnestij, kot pa da bi v državo spustile visoko kvalificirane specialiste. Razlago za paradoks gre iskati v zakoreninjenem rasizmu, ki sega v trideseta leta 20. stoletja, katerega cilj je bil preprečiti tujcem, da bi dobili najbolj prestižna delovna mesta. Napačen naj bi tudi bil argument, da restriktivne politike priseljevanja visoko usposobljenih delavcev v razvite države koristijo nerazvitim državam. Ustrezna politika sodelovanja lahko koristi priseljitvenim državam, kjer primanjkuje visoko kvalificiranih delavcev, to pa se lahko doseže tudi na način, ki bi priseljencem dal spodbude investirati del dohodka v domovini. Ker večina nelegalnih delavcev dela v sezonskih panogah, bi z manj restriktivnimi politikami lahko delodajalci v teh panogah zaposlovali večinoma legalne delavce s čimer bi se tudi država lažje spopadala z nelegalnimi migracijami. Priselitvene države bi lahko ustanovile program letno obnovljivih viz, kar bi omogočilo sezonskim delavcem brezskrben povratek v domovino, saj bi vedeli, da se bodo naslednje leto zlahka vrnili v tujino. Ustrezna politika bi lahko zagotovila sodelovanje odselitvenih držav pri iskanju in zaplenitvi viz tistih, ki se kljub po njenem poteku ne želijo vrniti domov.
- 2.) **Sodelovanje in nadzor nad nelegalnim priseljevanjem.** Politika sodelovanja bi lahko zagotovila lažje pošiljanje nelegalnih priseljencev v njihove domovine, saj izkušnje razvitih držav pogosto nakazujejo na težave pri deportacijah.
- 3.) **Mladi produktivni posamezniki, ki lajšajo demografske težave priseljitvenih držav.**

3.6 Vpliv imigracij, imigracijskih politik in integracije na fiskalno stabilnost

Priseljevanje ima pomemben vpliv na bodoča fiskalna neravnotežja s čimer so povezane fiskalne politike ter politike priseljevanja. V zadnjih letih je zlasti zaradi staranja prebivalstva v večini Zahodnih držav ta vidik priseljevanja prišel v ospredje javnih debat ter akademskih raziskovanj. Ekonomisti so zato začeli proučevati dolgoročen vpliv nizko izobraženih priseljencev na javne finance, saj naj bi domnevno ravno priseljenci te vrste bili ponavadi neto koristniki redistributivne države blaginje. Po takšnem statičnem pogledu

naj bi bil tako sprejem nizko izobraženih delavcev za državo drag, upirali bi se mu pa tudi domorodni prebivalci.

V dinamičnem pogledu pa naj bi bil rezultat precej drugačen, saj ima večina Zahodnih držav blaginje pokojninske sisteme »pay-as-you-go«, kar pomeni, da ima kljub omejenemu življenju posameznikov, ki ga tvorijo, gospodarstvo neomejen horizont. Ideja v ozadju je, da so tipični priseljenci mladi, tako da so posledično preko davkov in prispevkov neto plačniki trenutnim upokojenim domačinom. Ko se v naslednjem obdobju ti priseljenci upokojijo lahko sicer neto sedanja vrednost njihovih pokojnin presega neto sedanjo vrednost njihovih prispevkov v času delovne dobe. Vendar pa je ta možen negativni vpliv izničen s strani njihovih otrok, ki sedaj delajo in svojimi prispevki in davki krijejo vsaj pokojnine svojih staršev. Na ta način je breme prve generacije priseljencev predstavljeno za nedoločen čas v prihodnost, hkrati pa domorodno prebivalstvo pridobi koristi v enem (prvem) obdobju (Schou, 2006, str. 671-672).

V primeru Danske bi letno povečanje priseljevanja od leta 2007 naprej za število priseljencev, ki bi znašalo 0,1 odstotek prebivalstva Danske iz leta 2003, z istimi lastnostmi kot si jih imeli priseljenci v preteklosti pomenilo 6 odstoten dvig BDP čez 100 let. Vendar pa bi se hkrati poslabšala vzdržnost javnih financ in sicer za 0,14 odstotka BDP. To pomeni, da bi v nasprotju z dinamičnim pogledom neto sedanja vrednost dodatnih stroškov priseljevanja presegala neto sedanjo vrednost dodatnih davčnih prilivov (Schou, 2006, str. 688).

V primeru restriktivne politike priseljevanja, ki bi ciljala v privabljanje priseljencev le iz relativno razvitih držav, bi bil rezultat malce drugačen, saj te pozitivno vplivali na vzdržnost javnih financ, četudi imajo tudi priseljenci te vrste nižje stopnje produktivnosti ter vključenosti na trg dela kot domorodno prebivalstvo. Vendar pa je ocenjen vpliv na vzdržnost javnih financ precej majhen, tako da Schou (2006, str. 688) zaključí, da priseljevanje ni ravno rešitev za dolgoročno fiskalno stabilnost Danske.

Popolnoma drugačne rezultate pa prinese popolna, takojšnja in predvsem brez stroškov integracija priseljencev. V tem primeru bi relativno odprta politika priseljevanja v kombinaciji z integracijo prinesla korist v višini 6,3 odstotka BDP čez sto let ter izdatno izboljšanje vzdržnosti javnih financ, in sicer v višini 2,24 odstotka BDP. Pri tem Schou (2006, str. 688) poudarja, da ta primer lahko zgolj služil kot ilustrativno merilo hipotetičnih koristi politike ekonomske integracije priseljencev.

3.7 Oblikovanje optimalne migracijske politike

Migracijske politike zadevajo veliko spornih vprašanj kot so npr. legalne/nelegalne migracije, začasne/stalne migracije, migracije visoko izobraženih ali nizko izobraženih in

prosilci azilov ter združevanje družin. Poleg tega izvajanje migracijskih politik zahteva veliko sredstev pa naj bo to v obliki notranjega nadzora ali pa nadzora na mejah.

Napisanih je bilo že kar nekaj študij o optimalnih migracijskih politikah, med katerimi Epstein in Nitzan (2006, str. 705) omenjata zlasti: o vprašanju ali vzpostaviti kapitalske oziroma izobrazbene zahteve za migrante (Benhabib 1996), o možnostih alternativnih bodočih politik, glede na pretekle izkušnje (Zimmermann 1995), o tem ali lahko zgolj reforma politike priseljevanja reši fiskalne težave, ki so povezane s staranjem baby-boom generacije (Storesletten 2000), o najboljši politiki glede začasnih in nelegalnih migracij (Epstein 2003) in o posledicah vzpostavitve učinkovitostne mezde na migracijske politike (Epstein in Hillman 2003). Kljub pestrosti literature glede migracijskih politik pa obstaja bore malo študij o tem kako je migracijska politika dejansko določena oziroma oblikovana.

Epstein in Nitzan (2006, str 720) analizirata endogeno določitev migracijskih kvot v politično-ekonomskem okvirju, kjer naj bi bila migracijska politika sprejeta v odvisnosti od lobističnih naporov udeleženih interesnih skupin, ki tekmujejo za sprejetje ali zavrnitev predlagane politike. Interesna skupina, ki se bori proti migracijam je skupina lokalnih delavcev, za migracije pa si prizadevajo lastniki kapitala, ki želijo večje kvote za priseljevanje. Rezultat je izid strateških iger, v katerih poleg obeh interesnih skupin nastopajo tudi državni birokrati. Študija nudi vpogled v ekonomsko ozadje procesa vzpostavitve migracijske politike, zlasti pa osvetli vlogo strateškega lobiranja ter vlogo vladne intervencije pri določanju predlaganih kvot.

Sklep

Čeprav je v končni fazi odločitev o migraciji odvisna od posameznika, pa je ta posameznik član gospodinjstva in širših skupnosti, ki so same del socialne, ekonomske in kulturne matrice, ki sega preko nacionalnih meja. Tudi narodi so med seboj vpeti v trgovinske, zgodovinske in politične mreže, zaradi česar ne more noben preprost model mednarodnih migracij zadovoljivo razložiti pretekle ali pa napovedati prihodnje trende seljenja prebivalstva. Tudi če se predvideva popolna racionalnost ekonomskih agentov, obstajajo dogodki oziroma zunanji šoki kot so npr. naravne katastrofe, pandemije in vojne, ki popolnoma spremenijo pogoje odločanja, saj se ljudje večinoma na takšne zunanje šoke odzovejo na nepredvidljive načine.

V zadnjih šestdesetih letih je bilo razvitih veliko modelov in teorij migracij, ki so bolj ali manj zadovoljivo razlagali tedanje selitve prebivalstva. Vendar pa zadovoljiva teorija oziroma delujoč model za določeno državo ne bo tudi nujno deloval za drugo državo v istem obdobju, in celo tudi ne za isto državo v nekem drugem časovnem obdobju. Tako se zdi na mestu Masseyjeva (2007, str. 143) ugotovitev, da je za napovedovanje bodočih migracijskih trendov potreben velik ekonometrični model, ki povezuje vhode in izhode iz države s ključnimi determinantami ugotovljenimi na podlagi teorij in prejšnjih raziskav.

Takšen model bi moral nujno tudi dovoljevati povratne informacije skozi čas in med različnimi stopnjami.

Ekonomska teorija, zlasti ta v času neoklasične paradigme, je imela relativno pomemben vpliv na oblikovanje zgodnjih migracijskih politik, saj so v okviru te šole migracije določale tržne sile. Na delo oziroma priseljence so gledali le kot na enega izmed proizvodnih faktorjev, ki se je selilo dokler niso bile na trgih vzpostavljene ravnotežne mezde ter bila izenačena ponudba in povpraševanje. Do praktično popolnega prenehanja priseljevanja je prišlo z začetkov Prve svetovne vojne.

Po Drugi svetovni vojni so se zaradi pomanjkanja dela mnoge od vojne prizadete države odločile za sprejem priseljencev. Selektivno rekrutiranje migrantov za delo v panogah, ker je primanjkovalo delavcev je trajalo do obdobja naftnih šokov in spremljajočih recesij. Težko bi rekel, da so bile teorije migracij podlaga za politike, saj so slednje dejansko nastale po obdobju rekrutiranja.

V in po obdobju recesij v sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja so bile migracijske politike precej restriktivne, tako da so priseljenci prihajali v gostiteljske države le preko združevanja družin in prošenj za azil. Ekonomska teorija migracij tudi v tem obdobju ni pretirano vplivala na oblikovanje politik.

Šele v zadnjih desetletjih, ko so teorije migracij dobivale sociološke in psihološke primesi, bi lahko rekli, da so podlaga migracijskih politik. Na velike investicije multinacionalk v državah v razvoju, lahko gledamo kot na politiko lajšanja migracijskih pritiskov, saj se v teh državah tako usposablja delavci in ustvarjajo nova delovna mesta, kar znižuje željo po migracijah.

Čeprav v okviru zgodovine migracijskih teorij in politik ne morem ne potrditi ne ovreči v uvodu zapisane hipoteze, pa jo lahko na podlagi zadnjega poglavja diplomskega dela zavrnem, saj sem v njem na podlagi študije Epsteina in Nitzana pokazal kako dejansko pride do oblikovanja migracijske politike. Ta je rezultat strateške igre interesnih skupin, pri katerih ima vsaka svoje preference, ki jih z lobiranjem skušajo uveljaviti pri državnih birokratih. Čeprav je pri modelu uporabljena teorija iger in imajo akterji ekonomske preference, pa bi težko rekel, da je opisan model podlaga za oblikovanje politike migracij.

Literatura in viri

- 1) Appleyard, R. T. (1991). International migration: Challenge for the nineties. Ženeva: IOM International Organization for Migration.
- 2) Appleyard, R.T. (2001). International Migration Policies: 1950-2000. *International Migration*, 39(6), str. 7-20.
- 3) Armstrong, H., & Taylor, J. (2000). Regional economics and policy (3rd ed.). Oxford, Malden: Blackwell.
- 4) Boyd, M. (1989). Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas. *International Migration Review*, 23(3), 638-670.
- 5) Castles, S. (2004). The Factors That Make and Unmake Migration Policies. *International Migration Review*, 38(3), 852-884.
- 6) Chiswick, B.R. (2001). The economics of illegal migration for the host economy. M.A.B. Siddique (ur.), *International migration into the 21st century: Essays in honour of Reginald Appleyard* (str. 74-85). Chetlenham, Northampton: Edward Elgar.
- 7) Colbert, J. (b.l.). Ernest George Ravenstein: The Laws of Migration, 1885. Center for Spatially Integrated Social Science. Najdeno 19. marca 2010 na spletnem naslovu <http://www.csiss.org/classics/content/90>.
- 8) Ehrenberg, R., Smith, R. (2003). Modern labor economics: theory and public policy (8th ed.). Boston: Addison Wesley.
- 9) Epstein, G.S. & Nitzan, S. (2006). The Struggle over Migration Policy. *Journal of Population Economics*, 19(4), 703-723.
- 10) Fawcett, J.T., (1989). Networks, Linkages, and Migration Systems. *International Migration Review* 23(3), 671-680.
- 11) Fussel, E. & Massey, D.S. (2004). Limits to Cumulative Causation: International Migration from Mexican Urban Areas. *Demography*, 41(1), 151-171.
- 12) Kunz E.F. (1973). The Refugee in Flight: Kinetic Models and Forms of Displacement. *International Migration Review*, 7(2), 125-146.
- 13) Kunz, E.F. (1981). Exile and Resettlement: Refugee Theory. *International Migration Review*, 15(1/2), 42-51.
- 14) Malačič, J. (2006). *Demografija: teorija, analiza, metode in modeli* (6. izd). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- 15) Martin, P. & Straubhaar T. (2002). Best Practices to Reduce Migration Pressures. *International Migration*, 40(3), 5-23.
- 16) Massey, D.S. (1990). Social Structure, Household Strategies, and the Cumulative Causation of Migration. *Population Index*, 56(1), 3-26.
- 17) Massey, D.S. & Garcia España, F. (1987). The Social Process of International Migration. *Science*, 237(4814), 733-738.
- 18) Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J.E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19 (2), 431-466.
- 19) Massey, D.S. (2007). Toward a Comprehensive Model of International Migration. *Migration and development: collection of papers of session chairs and key speakers of the International Conference »Migration and Development«, Moscow, 13-15 September 2007* (str. 126-148). Moskva: Lomonosov Moscow State University, Faculty of Economics.
- 20) Piore, M.J. (1980). *Birds of passage: Migrant labor and industrial societies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 21) Schou, P. (2006). Immigration, Integration and Fiscal Sustainability. *Journal of Population Economics*, (19)4, 671-689.

- 22) Stark, O. (1991). *The Migration of Labor*. Oxford: Basil Blackwell.
- 23) Straubhaar, T. (1988). *On the economics of international labor migration*. Bern, Stuttgart: Haupt.
- 24) United Nations. (2004). *World economic and social survey 2004: International Migration*. New York: United Nations.
- 25) Weil, P. (2002). Towards a Coherent Policy of Co-Development. *International Migratio* 40(3), 41-54.
- 26) Wood, W.B. (1994). Forced Migration: Local Conflicts and International Dilemmas. *Annals of the Association of American Geographers* 84(4), 607-634.
- 27) Zlotnik, H. (2001). Past trends in international migration and their implications for future prospects. M.A.B. Siddique (ur.), *International migration into the 21st century: Essays in honour of Reginald Appleyard* (str. 227-261). Chetlenham, Northampton: Edward Elgar.